

જેકર

ના
સાહસ કર્મો.

એક ભરમો અને છળ કપોટથી ભરપુર
રહસ્યમયી/વાર્તા.

અનુવાદ :-

એસ. એચ. જડા સાહેબ.

પુ. કે. જી.

પ્રગટ કર્તા

કાગળી મહામુદ્રમીયાં એન્ડ એમ. બુકસેલર
એન્ડ પબ્લીશર્સ.

૬૦ ટાવર રોડ, અલાયાની વાડી સામે-સુરત.

સર્વ હક્ક પ્રકાશન/સ્વાધિકાર છે.

અપનાર:-ગોવિન્દજી મુદ્યાવાઈ નાયક,

શ્રી "અનાપિલ બંધુ" પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, બરાનપુરી બાગણ;

બાજવાળી પાલ-સુરત.

તૈયાર છે. —નવી ડીરકટીવ વાર્તા— તૈયાર છે.

અઠંગ ઉઠાવગીર અથવા ચાલાક ચોર.

ખડાદુરી ભરી ચોરી કરી—પોલીસને ત્રાપ ત્રાપ પોહરાવનાર અખતયમ ચોર અગાઉથી પત્ર લખી ચેતાવી. હાથચાલાકીથી પોલીસ અને પ્રેક્ષકને દોંગ કરી નાખનાર અદભૂત ચોર જેનાં એકેએક પરાક્રમ અખતયમીથી ભરપૂર છે. છેવટે એ ખડાદુર ડીરકટીવને હાથે-બહુ હોંશીયારી બંધાવતા કેવી રીતે ગીરફતાર થાય છે. તે વાંચો.

એકવાર વાંચવા લીધા પછી ચોપડી પૂરી કર્યા વગર ખીજું કામ તમોને નહિજ ગમે એની ખાતરી રાખશો.

~~કોમલ~~ કીમત ફક્ત આર આના. ~~કોમલ~~

એજ ચાલાક ચોરનું ખીજું સાહસ.

ડાકટર કે ડાકુ, અથવા લોભી હુંટારો.

અખતયમ બેદખરમથી ભરપૂર એક જાહેર ખાગમાં બેલાન હાલતમાં મળતી સ્ત્રીઓથી તવા ફેશની સરઆન થાય છે. જેમાં એક જાહેર મીજલસમાંથી વિજયગઢની મહારાણીનાં ગજામાંનો કીમતી ચન્દ્રદાર ગુમ થાય છે. જે પછે મેળવનાં મુશ્કેલી અને હાડમારી ભોગવવી. છેવટે ડીરકટીવ કેવી રીતે ફતેહમાં થાય છે. તે જાહેર વાંચો. કી. આર આના.

મળવાનું દેશણુ:—

કાગળી મહમુદમીયાં એન્ડ એમ. બુકસેલર્સ

એન્ડ પબ્લીશર્સ.

૬૦ ટાવર રોડ, અલાયાની વાડી સામે—સુરત.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક

૧૫૯૩૭

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ મેદુરના સાહસ દુર્ગ

વિષય

જાકરના સાહસ કર્મો

પ્રકરણ ૬ મું (ચાહ)

મંજાની તપાસ.

જે આવી જયા લાગતા આજ પ્રકરણમાં જોઈ અમુક હતા. કે સરદાર અમરસિંહે પોતાના નોકર મંજાની ગૂમ થમાની ખબર છાપોચિમાં પ્રગટ કરાવી હતી. જે જોઈ નવાખ મુન્સિફશી ઉર્ફે મહાન જોઈ લારે મુજબણમાં પડ્યો હતો. અને ફરી કંઈ વિચાર અવતા મહાદેવને મોટર નેચાર કરવાતુ કહી, મોટરમાં બેસી નકલી રાજા વિહારીચંદ્ર (મજા) ને ત્યા જઈ પહોંચ્યા હતા.

વિહારીચંદ્ર નવાખ સાહેબની પધરામણી સાંભળી આવકાર માટે ઉઠીને આવતાજ હતા કે બગીચા તરફની સીડીઓ પર નવાખ નાથે તેઓની મુલાકાત થઈ જેથી નવાખે હસ્તા હસ્તા કહ્યું.

“ રાજા સાહેબ આટલી તસ્દીની શી જરૂર હતી ? ”

નકલી રાજા — (શરમાઈ) નવાખ સાહેબ અપ આ થું ફરમાવો છો ? આ સઘળી ઇજ્જત આપનીજ આપેલી છે નહીં તો હું મારા પોતાને તેજ હસ રૂપીઆનો સાધારણ નોકર અને સેવક સમજું છું.

નવાખ — રાજા સાહેબ જ્યાં સુધી માણસ પોતાને પોતે સભાળી શકતો નથી. ત્યાં સુધી તે કંઈ પણ કરી શકતો નથી.

આવી વાતો કરતા નવાખ અને રાજા બંજામાં

દાખલ થયા જ્યાંથી એક દીવાન ખંડમાં પ્રવેશ્યા જે ઘણીજ ખુબસુરત રીતે શણગારવામાં આવ્યો હતો.

જાત જાતના ઉંચા ચપખલ અને કીનખાખના કવરોમાં ઢાંકેલા સુંદર કોચ તેમજ સોફાઓ ખંડમાં ચારે તરફ છુટા છુટા ગોઠવેલા હતા તેમજ વચમાં અનેક જાતના હાથી દાંત, સીસમ તેમજ સુખડના સુંદર ગોળ નાના ટેબલો ગોઠવવામાં આવ્યા હતા. બારી બારણાઓ પર ઉંચા ઉંચા સુંદર મખખલોના ઝાલરવાળા જરી ભરેલા પડદા ટાંગવામાં આવ્યા હતા. મોટા મોટા દુર દુર દેશોની કારીગરી કરેલા ખુબસુરત આરસાઓ વ્યવસ્થિત રીતે ચારે તરફ ટાંગવામાં આવ્યા હતા. જમીન પર કાશ્મીરી ગાલીચા તેમજ મીસરી પાયદાનો ઘણીજ આકર્ષિત રીતે પાથરવામાં આવ્યા હતા. સોના આંદીના કિચી કાગેજરી વાળા સીગરેટ કેસો તેમજ માલીસ ખાંદસો જુદા જુદા ટેબલો પર પડેલા હતા. આ સઘળી સંપત્તી અસલ વિહારીચંદ્રની હતી. જેને કુદરતે કેદમાં નાખી એક બદના જનીન નાણુસને તેનો એક અર્પણ કર્યો હતો.

ખંડમાં દાખલ થઈ નવાબે એક કોચ પર જગા લેતા કહ્યું.

“રાજા આહુત હું અને તમને જે પુછવા આવ્યો છું કે તમે પંડેલાં ક્યાં નોકર હતા ?”

“તમે મારા ચેઠને કદાચ તહી ઓળખતા હશે ?”

“તેની તમે ફીકર ન કરો મને પહેલાં એ બતાવો કે તે કેણુ છે ?”

“એક સરદાર છે. જેની ફેટલીક જાગીર પણ છે.”

“તેઓનું નામ શું ?”

“સરદાર અમરસીંહ.”

“તમારું પહેલું નામ શું હતું.”

“કાળીદાસ.”

“એ તો ચણા વેચતી વખતે ધારણ કરેલું ખોટું નામ છે ?”

“(વાત ફેરવીને) હા તેજ તો. ખરું નામ તો મંજો છે. કેમ શું થયું ?”

“વાત એ છે કે સરદાર અમરસીંહે તમારા શુભ થવાની ખબર વર્તમાન પત્રોમાં આપી દીધી છે. હું તમને ચેતાવવા માંશું છું કે રખેને તમે ગભરાઈને સઘળી બાજી હાંધી ન વાળી ન. ખો. કારણ કે તેણે સાથે સાથે તમારા પર ફેટલાંક કાગળોની ચોરીનો પણ આરોપ લાગુ કર્યો છે.

રામ—(ગભરાઈને) નેં કાગળો ચોર્યાં નથી. કાગળો તો જ્યાં હતાં ત્યાંજ છોડી આવ્યો છું.

નવામ—તે તેઓને ન મળ્યા હશે. અને તેથીજ તેઓ તમને શોધી રહ્યા હશે. વારૂં હવે હું તમને જે બાબતમાં ચેતાવવા માંશું છું તે એ છે, કે હવે તમને ખુદીવાની કોઈ જરૂર નથી. તમે જરા પણ ઘભરાયા કે

આખી બાજી ઉધી વળી જશે. તે શિવાય એટલું પણ
યાદ રાખજે કે તમે હાથે કરીને અથવા ખેતીકરને વશ
થઈને અમરસીંહ પાસે જઈ તલમાત્ર પણ ખજાર આપશો,
તો પહેલા તમારી જે હાલત હતી તે કરતાં પણ વધુ પછળથી
ખરાબ થઈ જશે.

રાજા—નહી મને કોઈ પણ ભય નથી. તમારા જેવા
પોલીટીકલ પુરૂષના આસરા હેઠળ મને કોઈ પણ જાતની
ખેતીક લાચાર કરી શકતી નથી.

નવાજ—એ તો ઠીક છે. જીભથી કહેવામાં અને
મનથી કબુલ કરવામાં ઘણો ફેર હોય છે. છતાં તમને
હજાણ કરવામાં આવે છે, કે તમારે મનમાં ચોક્કસ ખાતરી
રાખવી. તેમ ન કરતાં જો લેશ માત્ર પણ ભુલ થશે તો
તાત્કાલીક ખરાબી આવી ઉભશે.

રાજા—નહી નવાજ સાહેબ મને પુરતો સંતોષ
છે. હું કદીજો ભૂલ ન કરીશ.

“બસ એજ જો વાતો તમને જણાવવા આવ્યો. હતો.
હવે આગળ તમારું કામ જણે ! હું જાઉં છું.”

એટલું કહી નવાજ ત્યાંથી ઉઠ્યા નકલ! રાજા તેને
છોડવા બારણા સુધી આવ્યો. પણ નવાજે તેને બીજી
વખતે તેમ ન કરવાનું કહેતા સમજણ પાડી. કે “આવી
વર્તણૂક તમારા પોલીશનથી વિરુદ્ધ છે. એવું કામ ન કરવું
જેમકે કે જેથી તમારા નોકરોને શંકા ઉત્પન્ન થાય.

એટલું કહી નવાળ મોટરમાં બેસી પોતાને મકાને
રવાના થયા. તેમના ગયા બાદ નકલી રાજાને પોતાની
નોકરી, પોતાના શેઠ તેમજ તે દસ્તાવેજના કાગળોના
વિચાર આવવા લાગ્યા.

હવે જો કે નવાળ મુન્સીફઅલીએ તેને ચેતવવા માટે
આ ખબર આપી હતી. પણ તેણે તેના ઉંધા અર્થ ક્યાં
અને હવે તે વહેમમાં પડી ગયો. જો કે બહારવટીઆ
જેકર ઉદ્દે નવાળ મુન્સીફઅલીએ તેને રાજા બનાવ્યો
હતો. પણ અસલમાં તે એક દસ રૂપીઆનો
પગારદાર નીચલા વર્ગનો માણસ હતો. આખરે તે
મંગોળ એટલે જ્યારે જ્યારે તેને અમર સિંહની જાહેર
ખબર સંભળતી ત્યારે ત્યારે તે ધ્રુજી ઉઠતો અને વિચાર
કરતો કે “સરદાર અમરસિંહ પણ એક જાગીદાર અને
ગૃહસ્થ છે સંભવિત છે કે કદાચ તેઓને મારો પતો લાગી
જાય. મોટો માણસ છે દીવસમાં સો મુલાકાતી આવજા
કરે છે. રજેને કેાઈ જાણુ છુપી ખબરો કાઢી તેમને ખબર
આપી દે. તો પછી માફ શું થશે. નવાજ સાહેબની વાતો
કહેવાની વાતો છે. મુસીબતમાં કેાઈ કામ નથી આવતું
લલાઈ એમાંજ છે, કે જાતેજ જઈ સરદાર સાહેબને સઘળી
સમજણ પાડી માફી માંગી લઉં. વધુ વાર કરવા જતાં રજેને
નકલી રાજાનો ભેદ પણ ખુલ્લો પડી જાય અને હું એક કરતા
બીજા આરોગોમા સપડાઉં, મારે નથી જોઈતા આવા એશ અને

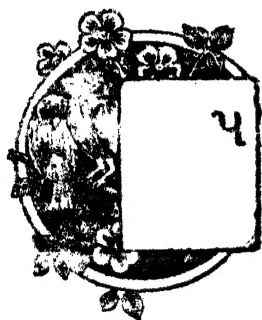

આરામ. શાંતીનો સુકો રોટલો ભયની શીરા પુરી કરતા વધુ ઉત્તમ છે.”

નકલી રાજા એજ વિચારોમાં લીન હતો કે પહેરેગીર કેાક ઈજ્જતદારની પધરામણીની ખબર આપી.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

મંગાની મક્કમતા.

હેરેગીરને આવેલા ગૃહસ્થને હાજર કરવાનું કહી નકલી રાજા ફરી તેજ અમરસીંહના વિચારોમાં પડી ગયો.

થોડીજવાર પછી તેના પ્લેઝર પાર્કમાં જે પુરૂષ દાખલ થયો, તે કુલિનસીંહ હતો.

કુલિનસીંહને જોતાંજ રાજા સાહેબનું ખૂન ઠરી જવા લાગ્યું. ભોળું એક જાતની શુન્યતા પકડી ગયું. અને તે પડ્યો હતો. કે હવે મારા લીવમે ભરાઈ ચુક્યા છે. અને કુલિનસીંહ ખાસ મને ઓળખવા અહીં આવ્યો છે. પણ અતજ બપોરે કુલિનસીંહે સંપૂર્ણ માન ગ્રહીત એમ કહ્યું. કે “રાજા સાહેબ માફ કરજો મેં આપની શાંતીમાં ખલેલ પહોંચાડી છે” તો તેના જીવમાં જીવ આવ્યો. અને તે પોતાની હાલત સ્વસ્થ કરતા બોલ્યો.

રાજા—કંઈ વાંધો નહીં. બોલો કેમ આવવું થયું ?

કુલિન—હું એ પૂછવા આવ્યો છું, કે શું આપને ત્યાં નવાળા મુન્સિફઅલી સાહેબ આવે છે કે ?

રાજા—એક તેઓ અનેક વખત અહીં આવે છે કારણ કે તેઓ મારા ખાસ મીત્ર છે. અને હમણાંજ અહીંથી ગયા પણ.

કુલિન—બોલો હું કેટલો કમનસીબ છું જરા જલ્દી આવતે તો જરૂર મુલાકાત થઈ જતે.

રાજા—જરૂર, કારણ કે હજી પૂરી ઠસ મીનીટ પણ થઈ નથી.

કુલિન—ત્યારે એટલી કૃપા કરો કે તેમના મકાનનો પત્તો મને આપો હું આપનો આભારી થઈશ.

રાજા—ઘણાજ આશ્ચર્યની વાત કે હજી આપ તેઓના મકાનથી પણ વાકેફ નથી ?

કુલિન—હા નામદાર હું એટલોજ કમનસીબ છું.

નકલી રાજાએ એક નોકરને બોલાવી કુલિનસીંહને નવાળા મુન્સિફઅલીના મકાને પહોંચાડી બારવા કહ્યું. જે પરથી કુલિનસીંહ તેમના ઘણા ઉપકાર માની રજા લઈ નોકર સાથે નીકળી પડ્યો. કુલિનસીંહના ગયા બાદ નકલી રાજા વધારે ફીકરમાં પડી ગયો. તેને ગભરાટ થઈ કે “કુલિનસીંહ”નું આમ આવવાનું કારણ શું ? શું એ વાત સંભવીત છે કે હજી સુધી કુલિનસીંહ નવાળા સાહેબના

મકાનથી વાકેફ નથી ? હુશેજ અને જરૂર હશે એ તો આ બહાને મને જોળખવા અહીં આવ્યો હતો. અને તે પણ ખાસ કરીને આમરસીહેજ તેને મોકલ્યો હશે.”

મતલબ કે તે આવજા ઉંધા વિચારોના મહાસાગરમાં ગોથાં ખાઈ રહ્યો હતો. જ્યારે અહીં ખીજી તરફ કુલિનસીંહ નવાબ સાહેબના મકાને પહોંચી પોતાના નામનો કાર્ડ તેમને જોળખણ માટે મોકલ્યો, જે જોતાંજ નવાબ સાહેબે તેમને અંદર લાવવાની રજા આપી. નહીં બલકે પોતે પણ ઉઠી બારણા સુધી દેવા ગયા.

નવાબ—કુલિનસીંહને ઘણાજ માનથી પોતાના ખંડમાં લાવી યોગ્ય સ્થાને જગા આપતા બોલ્યા.

નવાબ—સરદારની પધરાનણી માટે આભારી છું.

કુલિન—નવાબ સાહેબ આપ આ શું ફરમાવી રહ્યા છો ? આપ મારા વડીલ સમાન છો. અને વડીલોની સેવામાં હાજર થવું એ મારું પહેલું કૃત્ય છે.

નવાબ—સરદાર સાહેબ કહાવ્ય આપ ન માનશો કે મારુંએ મન આપની મુલાકાત માટે તલપી રહ્યું હતું. પણ શું કરું કોઈ મોટો ન મળ્યો.

કુલિન—મારું દીલ આપની વાતને માનવા માટે સાક્ષી આપે છે. જે આપનું મકાન મને ખબર હોત તો હું બીજેજ દીવસે આપની સેવામાં હાજર થાત.

નવાબ—આપ કરજો વાતને ટુંક કરું છું. પછી સેવકને

મકાને આપ કેવી રીતે પધાર્યા ?

કુલિન—શું કહું, તપાસ કરતા માલમ પડ્યું કે આપ નામદાર, રાજા સાહેબને ત્યાં વધુ આવળ કરો છો. જેથી તેમને મકાને ગયો. તેઓ બિચારા કંઈક ફીકરામાં ઘેરાયલા હતા. પણ મને જોતાજ ઘણી લાગણી પૂર્વક પોતાના નોકર સાથે મને અહીં મોકલ્યો.

નવાખ—સરદાર સાહેબ માફ કરજો મારા માટે આપને ઘણી તકલીફ ઉઠાવવી પડી.

કુલિન—નામદાર આવા વાક્યોથી મને વારંવાર શરમીઠો કરો છો. હું તો પહેલાજ કહી ચુક્યો કે હું આપની કાબેલીયતપર મોહીત થઈ, પ્રેમથી અહીં હાજર થયો છું.

નવાખ—આ આપની લાયકાત છે. વાડ ફરમાવો સરદાર અમરસીહની શું ખબર છે ?

કુલિન—મને તેઓની કંઈ ખબર નથી. અલગત એટલું સાંભળ્યું છે કે હવે તેઓ મારા પર નજી દાવો કરનાર છે.

નવાખ—એ વાતની મને પણ શંકા હતી. ભલે તમે નિશ્ચિંત રહો જે ખોદશે તેજ પડશે.

કુલિન—નવાખ સાહેબ ખરૂં પૂછો તો હું એ પણ નથી ચાહતો.

નવાળ—એ આપની હિચ્ચતા છે. હું તમે ખીચું કંઈ સાંભળ્યું? તેમના મંગા નોકરની તેમજ ખીચા કેટલાક જરૂરી કાગળો ગૂમ થયાની ખબર છાપાઓમાં પ્રગટ કરવામાં આવી છે?

કુલિન—છાપા વાંચવાનો તો મને શોખ નથી. અલગતા તેમના મુનીમજીએ વિષે કંઈ વાતો કરી ગયા હતા.

નવાળ—મારા ધારવા મુજબ તેઓને આપ પરજ શક હશે. અને એજ કારણ છે કે છાપાઓમાં પણ ખબર આપી.

કુલિન—મારા શિવાય ખીચા કેના પર વહેમ હોય? અંજોગો એવા આવા પડ્યા છે કે જે કાગળો મંગાના કમળમાં હતા. તે ખાસ જાગીરને લગતા હતા. હવે પ્રચોદ તે કાગળો વગર થઈ શકતી નથી. જેથી તેઓને વહેમ પડ્યો છે, કે મેંજ મંગાને હશકેરી તે કાગળો મંગાવી લીધા છે.

નવાળ—બેશક, તેમને જરૂર એવોજ વહેમ પડ્યો હશે.

કુલિન—નવાળ સાહેબ હવે આપજ ફરમાવો કે હું તેઓની આ શંકા કેવી રીતે દુર કરી શકું? મેં તો કમ-ગણત મંગાને કેટલા મહીના થયા જોયો પણ નથી.

આ વાતો પછી કેટલીક વાર આમનેમની ખીચા વાતો થતી રહી. ત્યાર બાદ નવાળ સાહેબે ચહ વીગેરે પીવડાવી તેઓને વિદાય કર્યા.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

“ રૂ. ૧૧ લાખ હજમ. ”

સહ રાજા વિહારી ચંદ્રને, બહારવટીઆ જોકર ઉર્દૂ નવાબ મુન્સિફઅલીએ “ શાંતાકુજ ” મોકલી દીધો હતો. જ્યાં તે કેદી હાલતમાં પડ્યો પડ્યો પોતાની હાલત પર ખેદ કરી રહ્યો હતો.

શાંતાકુજમાં પણ જોકરની એક ટોળા સદા માટે કાયમ હતી. ખાલી શાંતાકુજ નહીં બલકે મુંબઈની આસપાસના લગભગ તમામ ભાગોમાં જોકર છુટાડના બચંકર કાવત્રાઓની જાળ પથરાયેલી હતી. ખીયારો વિહારી એક એવા માણસના પંજામાં સપડાયો હતો કે જ્યાંથી તેનો છુટકારો અસંભવીત નહીં બલકે અશક્ય હતો.

છતાં મુન્સાફની નજરે રાજા વિહારીચંદ્રને અહીં ફોઈ પણ જાતનું દુઃખ ન હતું. જોકરના હુકમથી તેને પુરતો સુખચેત આપવામાં આવતો હતો.

જે જગ્યાએ વિહારી કેદ હતો તે જગ્યા જમીનની અંદર આવેલા એક ભોંયરામાં ખોદીને બનાવવામાં આવી હતી અહીં કેટલાંક તો કેદખાના હતાં અને કેટલીક

ઝોરડીઓ. જે ખાસ કરીને ત્યાં પુરવામાં આવતા ફેદીઓના પહેરાવાળાઓ માટે બાંધવામાં આવી હતી. આ જગા પાણીકની નજરથી બિલકુલ બચેલી હતી. તેમજ તે જગ્યા જ્યાં આવેલી હતી. તે એક સુનસાન ધીચ જંગલ હતું.

આ વખતે વિકારીચંદ્ર એકાદ ખાટલા પર બેસી ઉઠા વિચારોમાં ઘેરાએલો નજરે પડતો હતો. જ્યારે એક ચોકીદારે આવી કહ્યું.

“રાજા સાહેબ ખુશ થાઓ. કાલથી તમે નવાબ સાહેબને યાદ કરી રહ્યા હતા. આજે ખબર મળી છે કે તેઓ અહીં આવનાર છે.”

“ક્યારે આવશે?”

“તે તો મને ખબર નથી પણ આવશે જરૂર.”

“ભલે ગમે ત્યારે આવવા દો. મારે થોડી વાતો કરવી છે.”

“તેઓ પણ વાતોજ કરવા આવનાર છે. બીજાં તેઓનું અહીં શું કામ? વાડ કેમ ચીજ જોડાયે છે કે?”

રાજા—અરે શું કહું કાલથી એક પણ દમ સીમરેટ પીધી નથી.

ચોકીદાર—હાં! તો તમે કહ્યું કેમ નહીં?

“કહે શું? તમને લાગ નહીં? એક કેદી માણસ શું માંગી શકે છે??”

“ત્યારે ભૂલ બેઠ તરફની છે. ન તો તમે માંગ્યું કે

ન તો અમને પુછવાની યાદ રહી. ”

“ આટલું કહી ચોક્કીદાર બહાર ગયો અને ઘણીજ જલ્દી એક પાકીટ સીગરેટ લાવી આપી જેમાંથી રાજાએ ઘણીજ અધીરાઇથી એક સીગરેટ સળગાવી લાંબો દમ લગાવ્યો.

થોડીવાર પછી બીજો ચોક્કીદાર આવ્યો જેને જોતાજ વિહારીચંદ્રે હાસ્ય કરતા કહ્યું.

“ જોહો આજે તમે લોકો મને વારંવાર જોવા આવી રહ્યા છો ? હા કદાચ તમને બય હશે કે હું નવાબ સાહેબ પાસે તમારી પ્રીયાદ કરીશ. પણ નહીં. તમે નિશ્ચિંત રહો. મને મરી કીસ્મત સિવાય કોઈ માટે પણ ફરીયાદ કરવાની ટેવ નથી.

ચોક્કીદાર—(છાપરે ચઢતા) આપ અમારી શું ફરીયાદ કરશો ? અમારી ફરજ છે કે અમે તમારા પર નજર રાખીએ.

રાજા—પણ જો દીવસ થયા કોઈએ જમણુ આપી જવા બાદ ગાંડીએ જોયું નથી.

આ વાતો ચાલુજ હતી કે નવાબ સાહેબ આવ્યાની ખબર આવી. જેથી પેલો ચોક્કીદાર ગલરાઈને ત્યાંથી નીકળી નાહો તેના ગયા પછી તરતજ થોડીવાર બાદ નવાબ મુન્શિફચંદ્રી હાથમાં સીગરેટ રાખી હસ્તા હસ્તા તેની ચોરડીમાં પ્રવેશ્યો. જેને જોતાજ રાજા સાહેબના ચહેરા પર એક ભતની ખુશાલી પ્રગટી નીકળી. નવાબે આરતાની સાથેજ કહ્યું.

“ જે લોડો ઘમંડી અને મગફર હોય છે તેઓના આવાજ હાલ થાય છે. ”

રાજા—(વાગ્યમાં નવાબને પણ ચેરતા) એશક કોઈના પહેલા અને કોઈના પછી આવા હાલ થાય છે.

નવાબ—(સમજીને) રાજા સાહેબનો ઇશારો કદાચ મારી તરફ હશે ?

“ ઇશારો સમજનારજ સમજે છે ”

“ તો શું આપ મને પણ ઘમંડી અને મગફર સમજો છો ? ”

“ આનો જવાબ તમારા મનથીજ પુછો. મારા કહેવાથી જોઈએ તેવો અસર થશે નહીં. ”

નવાબ—મારી તખીયતમાં મગફરીનું એક ટીપું સરખુંએ નથી. અને એજ કારણ છે કે હું તમારા વિચારો સમજી શકતો નથી. રાજા સાહેબ તમે જાણો છો ? તમને યાદ છે, કે એશઆરામની મંડળી તમે શા માટે જમાવી હતી ? ? ખુશાનની પાર્ટી તમે શા બીના પર આપી હતી ? ? ? કર્મયોગેજ હું ત્યાં આવી પહોંચ્યો. નહીં તો રાને ખબર સુદાં મળત નહીં. તમે તેજ દીવસે મારી પાસે બહુ ન બોલતે અને ચોકખા શબ્દોમાં પોતાના મનની વાતો મને કહ્યાદી દેતે તો હું તેજ ઘડીએ તમને આફ કરી દેત. એક તો ચોરી અને ઉપરથી શીરજેરી, આ તેજ ઘમંડનો જાહેરો છે.

રાજા-(હંડો પડીને) આ બૂલ તો મેં તે દિવસે પણ કયુમ કરેલી ?
 નવાજ-હા પણ સમય વીત્યાબાદ. લાચારીની કયુલાત નકામી
 ગણાય છે. હશે જીતની વાતો યાદ કરવાથી કંઈ ફાયદો નથી. હવે
 સંભળાવો તમારી શું સલાહ છે.

રાજા-શું હજી મારી તે જીલની સજા પૂર્ણ ન થઈ ?

નવાજ-ફકત તેજ જીલની આ સજા નથી.

રાજા-ત્યારે ખીજે કયો ગુન્હો મેં કર્યો છે ?

નવાજ-ગુન્હો.....ધણોજ.....મોટો ગુન્હો.

રાજા-તે કયો ?

નવાજ-રાણી પદ્મણીના તમારી પાસે કેટલા રૂપિયા છે ?

રાજા-(અજાણીથી) આ આપને કેવી રીતે માલમ પડ્યું ?

નવાજ-રાજા સાહેબ તમે જાણો છો કે હું કોઈપણ વાત તેને
 પાંચો મજબુત કર્યા વગર પોતાના મોંથી કહતો નથી ? શું હજીએ
 તમને મારા સવાલમાં વહેમ છે ??

રાજા-હું તમારા આ સવાલનો જવાબ આપતા પૂર્વે એ પુછવા
 માંથી છું કે આ વાત તમને કોણે કહી ?

નવાજ-આ સવાલનો હું જે કંઈ જવાબ આપીશ તે શું તમે
 વગર સંકોચે માની લેશો ?

રાજા-હા મને ખાતરી છે કે તમે કોઈ ખાસ કારણ વિના
 કદી જીહું નથી બોલતા.

નવાજ-ચાત્રો એટલું તો થયું કે આપને મારા પર વિશ્વાસ
 આવી ગયો. હવે હું તમારા મનની વાત બતાવું છું. તમને એવો
 વહેમ ગયો હશે કે પદ્મણીએ પોતાના રૂપિયા માટે મારી પાસે
 ફરીઆદ કરી હશે. પણ નહીં તે તો ખિચારી તમારી ખાતર ઉદ્દતું દુઃખ

છકાવી રહી છે. જો કે તેજસીંહે તેને મેળવવા માટે કાંઈ ઓછા પ્રયત્નો કર્યા નથી. અને છેવટે તે પણ મુસીબતોમાં આવી પડ્યો છે. હશે આવી વૃતાંતોથી અમને કંઈ મતભાવ નથી. અમારા તો સિદ્ધાંત છે કે, નિર્જળોની મદદ કરીએ, મરનારનો, મારનારથી બદલો લઈએ. હરામની દોલત હજમ કરી બેસનાર પાસેથી, જામરદસ્તી તે પાછી લઈ તેના ખરા દુકદારને સોંપીએ છીએ. જો કે પદ્મણીએ પ્રેમથી ૧૧ લાખ રૂપીઆ તમારી પાસે અનામત તરીકે રાખવા આપેલા છે. છતાં આપ જાણો છો કે તે પૈસા કોના છે ?

રાજા—(ચોડીવાર અનન્યબીમાં ગરકાવ રહ્યા બાદ) કોના શું ? પદ્મણી શિવાય બીજા કોના હોઈ શકે ?

નવામ—રાજા સાહેબ, તે રૂપીઆ રાજા તેજસીંહના છે. જો કે તેને પોતાને પણ તેની ખબર નથી. ને ખબર હોય તોએ તેને તે રૂપીઆની પગવા નથી. કારણ તે અત્યારે પણ પદ્મણીના ફક્ત એક જ હાથાર પર એવા તો કંઈએક લાખ રૂપીઆ કુર્યાન કરવાને તૈયાર છે. પણ તમે સમજી શકો છો કે આ રૂપીઆ હજમ કરવાની તમારા પર ક્યો ખીતાબ લાગુ પડે છે.

રાજા—(શરમાઈને) હું તો કમજોરો હતો કે તે રૂપીઆ પદ્મણીના છે.

નવામ—ભરે આ વાત તો માનવા જેવી છે કે તમને ખબર ન હતી. તો પણ એ જનાવશે કે તે રૂપીઆ તમારી પાસે અનામત રૂપે મૂકવામાં આવેલા હતા. માટે અત્યારે છે કે નહીં ?

આ વાત સાંભળી વિદારી ચદ્રના હોશકોશ ફડી ગયા તેનું માથું ભમવા લાગ્યું. તેના શરીરમાં એક જાનનો ધૂમરો શરૂ થઈ ગયો. તે બંને હાથે પોતાનું માથું પકડી બેસી ગયો. તેનું બેજીનું ચક્રાક્ર

ગયું તે નિરાસાના ઠંડા શ્વાસો લઇ સોંચી રહ્યો હતો કે “હવે શું કરવું? મને શું ખચર હતી કે તે રૂપીઆ પગણીના ન હતા. જો કે તે સંભાળવા ખાતર આપવામાં આવેલા હતા. છતાં મેં તેને પગણીનો મારી સાથે આવો ધાડો સંબંધ જોઇ ખચરથી નાખ્યા. પ્રભુ જાણે અત્યારે કેટલા બાપી હશે? હું તો ધારું છું કે મેં ધણીજ ઉદારતાથી તેનો ઉપયોગ કર્યો હતો એટલે હવે સીલકમા બે કે અઢી લાખથી વધુ ન હશે. જો પ્રભુ હવે શું કરીશ? ક્યાં હું અને ક્યાં રાજ તેજસીંહ મારી મોજ મગ્નદ મનેજ નહી. વળી નવાજ પુછી રહ્યો છે. શું જવાબ આપું.” વિહારીચંદ્ર જવાબ આપવાની શીકરમાં હતા કે ફરી નવામે ધમકાવીને પૂછ્યું.

“રાજ સાહેબ શું વિચારી રહ્યા છો? જવાબ આપો?? તે રૂપીઆ ક્યાં છે??”

“નવાજ સાહેબ મને જો ખચર ન હતી કે પગણીએ આપેલા રૂપીઆ તેજસીંહના છે.

તે તો હું પણ માનું છું કે તમને ખચર ન હતી પણ પગણીએ તો તે તમને અનામત રૂપે આપેલા એટલે તે પણ તમે ખુદ ચાલુથી તો વાપરી શકતાજ નોતા.

રાજ-હા.....પ.....ણ

નવાજ-પણ.....શું?

રાજ-મેં...તે.....

નવાજ-શું ખચરથી નાખ્યા?

રાજ-હા...થોડાજ...બાકી છે.

નસીબ-રાજ સાહેબ આ તેજ ગુન્હો છે કે જે માટે તમે જોગવી રહ્યા છો કોઇએ સંભાળવા આપેલી ચીજ પર દાનત ગયાડવી

બીજાની દોષત પર મગફરી કરવી, અને ઉપરથી પુછનારનેજ ધમકી આપવી. મદ રાખો તમારા જેવા માણસો મારી નજરમાં પડ્યાજ મોટા ગુન્હેગાર છે.

રાજા—નવાજ સાહેબ હું પદ્મણીના અપરાધમાં સપડાયો છું—

નવાજ—હા અને તે તમને આહે છે. જેથી તે તમને ગુન્હેગાર ઠેરવી શકે તો નથી પરંતુ.....

રાજા—તે શું આપ તેજસીદનો પક્ષ લેખ રહ્યા છો ?

નવાજ—એક આ માત્રતામાં તેજ દયાને પાત્ર છે છતાં તે માલદાર હોવાને લીધે હું તનોએ પક્ષ લેતો નથી.

રાજા—ત્યારે શા માટે આપ મને હેરાન કરી રહ્યા છો ?

નવાજ—નાહકની દોષત પર મગફરી કરવા માટે. તે શિવાય તમને પણ દશરે આપેલું હતું અલબત્ત એ દોષત કોઈ ગરીબોમાં વહેવાત તો મને વધુ ખુશલી ઉપજત

રાજા—હવે આ અપરાધની ક્ષમાં છે કે નહીં ?

નવાજ—તમરી મગફરી અને વિશ્વાસપાત જાહેલની સગ્ન જો કે એક મહિનો વધુ છે. તો જ તમે છુટી તો ત્યારેજ શકશે કે જ્યારે આ ૧૨ લાખની રકમ અમારા હાથમાં આવી જશે.

રાજા—એ તો અસંભવિત છે કે હું અહીં કેદમાં રહી તે રૂપીઆ વસુલ કરી શકીશ.

નવાજ—ત્યારે એ પણ અસંભવિત છે, કે તમે અહીંથી છુટી શકો.

રાજા—અમર આપ મને દસ દાવસની મુદત આપો તો હું મારાં માલ મીલકત વેચી તે રૂપીઆ ભરપાઈ કરી આપું.

નવાજ—માલ મીલકત વેચવાની શી જરૂર છે ? તમને તો પચાસી પાસેયા પણ આટલી રકમ મળી શકે છે ?

રાજા—નવાળ સાહેબ આની વાતો કરી મને વધુ ન શરમાવો, હવે દીવસની મુદત આપો અને મારો બરાસો કરો.

નવાળ—તે બચેલી રકમ ક્યાં છે ?

રાજા—તે પશુ મારા ગયા વગર મળી શકતી નથી.

નવાળ—તાર, અત્યારે હું વાલદો કરતો નથી. જોઈશ જરૂર વિચાર કર્યા બાદ થોડા જવાબ આપીશ.

આટલી વાતો કરી નવાળ સાહેબ ત્યાંના નોકરાને મુચનાઓ આપી ઘર તરફ રવાના થયા.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

મંગાની મહોકાણ.

જા વિહારીયંદ્ર પાસેથી રૂ. ૧૧ લખતી જોઈતી આની મેળવી નવાળ સાહેબ પોતાના મનને આગ્રહ જ્યાં આવતાંજ મહાદેવે આવીને કહ્યું.

"સાહેબ ગળબ થયો. આપણી સખણી બાહ્ય ઉઘી વળી ગઈ. પેલો નકલી રાજા કાલ સાંજથી

ક્યાંક ગુમ છે.

નવાળ—(ખેપરવાઈ દાખવતા) મને પહેલાથીજ ખીક હતી કે તે નામદ છે.

મહાદેવ—તો પછી આપે તેનો બંદોબસ્ત કેમ ન કર્યો ?

નવાળ—હું તેનો બંદોબસ્ત ધારી ચુક્યો છું. (હવા દાખવતા) અભાગ્યો કેદખાનામાં પડ્યો પડ્યો સડી જશે. (કંડો ત્રાસ બેચી) હવે પેલા અમરસીંહને અપણો મુકાબલો કરવાનો મોકા મળી ગયો.

મહાદેવ—એ તો ઠીક છે. પણ નકલી રાજા કેદમાં કેવી રીતે આવશે ?

નવાજ—આ બેદ અત્યારે તારાથી ન સમજાશે. જ્યારે તેમ અશે ત્યારે તને આપોઆપ ખબર પડી જશે. વાફ હાલમાં એટલું કર, કે પ્લેઝર પાર્ક પર જઈ આપણા માણસોને અહીં લાવી તેઓને ખાનગી રાખ.

નવાજના કહ્યા પ્રમાણે મહાદેવ પ્લેઝર પાર્ક પરથી પોતાના સઘળા માણસોને લઈ આવ્યો. જેને આવેશો જોઈ નવાજે કહ્યું.

“કેમ સઘળાને લઈ આવ્યો ?”

“હાજી સઘળાને લઈ આવ્યો, તેના ગુમ થયાની ખબર ફક્ત આપણા માણસોનેજ છે જેથી માલમ પડે છે કે તે આજેજ સવારથી ગુમ થયો છે.”

“આશો સાફ થયું કે ખીજાઓને ખબર પડતા પૂર્વેજ આપણા માણસો ખસી ગયા.”

આટલું કહ્યા બાદ નવાજ એક સીગરેટ સળગાવી તેનો ધુમાડો ઉડાવતા આખા રૂમમાં કંઈક વિચારમાં આંટા મારવા લાગ્યા. એકાએક કંઈ યાદ આવતા પક્રણીના કેદખાના તરફ ચાલ્યા.

પોતાના સંરદારને આવતો જોઈ પહેરાવાળા માન ખાતર ઉભા થઈ ગયા. પક્રણી ઉઘાસ વહેરે કંઈ વિચારી રહી હતી કે નવાજ ખર તેની નજર પડી જેથી તરત ઉભી થઈ ગઈ અને કહેવા લાગી.

“નવાજ સાહેબ તમે રાજા વિહારીચંદ્ર તરફથી મારા હુકમમાં નફરત ઉપજાવી છે. હું ધારું છું કે આ કેદખાના બાદ મારી જીંદગી નવું રૂપ પકડશે.”

નવાજ—રાણી સાહેબ તમે મુજ પર તદ્દોમત ન મુકો. કોઈના દીલ સાથે મને સંબંધ નથી.

રાણી-પણ હું એ ક્યાં કહું છું કે તમે મને બંનેરી ? હું એ કહેવા માંગું છું કે તમારી વાતોથી મારા મન પર સારી અસર થઇ છે.

નવાળ-તો અત્યારે હું જે કહેવા આવ્યો હતો તે ન કહું ?

રાણી-કેમ નહીં ?

નવાળ-રખેને આપના મન પર કંઈ વધુ અસર થઇ જાય ?

રાણી-નહી, નહી, હંમેશા ખરી વાતોજ અમર કરે છે. અને ખરી વાત જણાવવી એ એક જાતની લાગણી છે.

નવાળ-એ ખરું છે પરંતુ હું પહેલાજ કહી ચુક્યો કે કોઇના અંગત મામલા અને હૃદયિક વિચારોમાં દખલગીરી કરવી મારી ટેવથી વિરુદ્ધ છે.

રાણી-બલે, મને પણ આપના આ વિચારો પસંદ છે. છતાં સાદી વાત કરવામાં શો વાંધો છે ફરમાવો શો હુકમ છે ?

નવાળ-ત્યારે સાંભળો, હું અત્યારે જે વાત કરવા માંગું છું, તેને થોડો ઘણો મારા કામ સાથે પણ સંબંધ છે અને એજ કારણ છે. કે મને તમારી ઇચ્છા પણ કબ્જ કરવી પડી છે. વારું કહો જોઈએ કે, તમે તેજસીંહના જે ૧૧ લાખ રૂપીઆ વિહારીચંદ્ર પાસે અનામત તરીકે રાખેલા તે શા શરત પર રાખ્યા હતા ?

રાણી-(આશ્ચર્ય પામી) હું આ વાતનો ખરો જવાબ આપું તે પૂર્વે આપ એ બતાવી શકશો કે આ બાબત તમને કેવી રીતે માલમ પડી ?

નવાળ-રાણી સાહેબ અમારા ભેદ અમેજ સમજાએ છીએ, અને આ એક ભેદ છે. જે સમય આવ્યે ખુદસો કરવામાં આવશે,

રાણી-(ધારણા બતાવતા) નવાળ સાહેબ આપના આ બેદોથી તો જાણે આપ બીજા “જોકર” ન હોવ તેમ લાગે છે ?

નવાખ—(સ્મિત કરતા) જોકેર પણ અમારા જોવોજ ઇન્સાન છે જેવાં અમારી પાસે દીલ અને ભેજુ છે, તેવાં તેની પાસે પણ છે. હું તો જોકેરને મારા જોવોજ માનવી સમજી છું.

રાણી—ભલે હું તમને વાત ઉપાડવામાં અડચણ કરવા નથી માંગતી, બોલો આપે રૂપીઆ બાબત શું પુછ્યું?

નવાખ—એ કે તમે તેજસીદના ૧૧ લાખ રૂપીઆ વિહારીચંદ્રને કમ શરતે સોંપ્યા હતા?

રાણી—તેજસીદના રૂપીઆ જો કે હું ખચી પણ નાખતે તોએ તેઓ મને કંઈ ન કહેતે છતાં એ વીચારથી કે કદાચ તેઓ માંગશે, મેં તે રૂપીઆ રાજ સાહેબ પાસે અનામત રૂપે મુક્યા.

નવાખ—તો શું આપને ખાતરી હતી કે તે રૂપીઆ આપને સહીસહામત પાછા મળશે!

રાણી—કેમ નહીં? અનામત રૂપે રાખેલી ચીજ કાંઈ પણ માણસ પોતાના ઉપયોગમાં લઈ શકતો નથી, તે શિવાય વિહારીચંદ્ર જેવા રાજ તો કદીએ તેવું કરે નહી.

નવાખ—રાણી સાહેબ હું કારૂ છું કે તમે જો પહેલાથી બાવી અકકલમંદી ન કરી હોત તો કદીએ તમે અને વિહારી બાવી મુસીબતમાં ન આવી પડત.

રાણી—તો શું મારી અકકલમંદી ખોટી નીવડી? શું રાજ સાહેબ જેવા માણસ વિશ્વાસને પાત્ર નથી?? ને જો છે. તો પછી મેં ભુલ જ્ઞાની કરી???

નવાખ—રાણી સાહેબ એજતો રહસ્ય છે ને? કે પ્રેમમાં અવિશ્વાસ પણ વિશ્વાસ બની જાય છે.

રાણી—એ ઠીક છે, પણ અનામત રાખેલી ચીજને પ્રેમ સાથે

શું લેવું દેવું? જો રાજા સાહેબ વિચારસત્તા કરશે તો ખરાખર અપરાધી કહેવાનેજ પાત્ર થશે.

નવાખ-હું તમારા વિચારો માટે મમરૂર છું. તમારી અકાલમંદી હોશીયારી અને બાહોશીથી હું એવાજ વાક્યોની આશા રાખતો હતો.

રાણી-નવાખ સાહેબ આપ એ જતાવી શકશો કે, રાજા સાહેબે મારી રકમમાં કંઈ ઘોટાણો તો ન કર્યો?

નવાખ-દીલગીર છું જેટલું કહેવાતું હતું. તેટલું કહી દીધું. હવે આગળ વખત આવ્યે જણાઈ આવશે.

રાણી-તમે તો મને ઇશારો પણ ન જણાવ્યો.

નવાખ-કેમ નહીં હું પહેલાં કહી ચુક્યો કે જો તમે તેજસીંહની રકમ વિહારીને ન સોંપી હોત, તો આજે તેને પણ આ મુસીબત ન ઊઠાવતી પડત ને તમને પણ.....

રાણી-શું તેણે એ રૂપીઆ વિખેરી નાખ્યા?

નવાખ-વિખેરાય કેમ? ચોરી થઈ નથી, કુટ પડી નથી. મેં લીધા નથી, તેમજ તેજસીંહે પણ માંગી લીધા નથી.

રાણી-ત્યારે તો જરૂર તે રૂપીઆ રાજા સાહેબ પાસેજ હશે?

નવાખ-હા તેણે જો તેને અનામત સમજ્યા હશે તોજ... ..

રાણી-મને યાદ છે કે મેં તે રૂપીઆ રાજા સાહેબ પાસે અનામત રૂપેજ રાખેલા હતા.

નવાખ-જો તેમજ હશે, અને તમારા રૂપીઆ સહીસલામતજ હશે, તો ધણીજ જલદી તમને આ દુઃખમાંથી મુક્ત કરવામાં આવશે.

રાણી-(વિચારીને) કદાચ મારી લો કે રાજાએ તે રકમ વિખેરી એ નાંખી, તો તેમાં મારો શો વાંક?

નવાખ-ના તમારો કોઈ વાંક નથી, અલગત.....

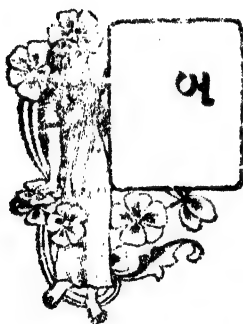
રાજી-અલખત.....કોનો ?

નવાખ-ના હું એ કહેવા માંગતો હતો કે તમારી નિર્દોષતા માટે મને સંપૂર્ણ ખાતરી છે, પરંતુ વિહારીચંદ્ર માટે તમને જરૂર ભોગવવું પડશે. હું મારા પ્રોગ્રામથી બાચાર છું. મારો પ્રોગ્રામજ એ છે કે જ્યાં સુધી વિહારીચંદ્રના દરેક મામલાઓ સાફ ન થશે ત્યાં સુધી આપને આજ મુસીબત ઉઠાવવી પડશે.

આટલી વાતો કરી, પદ્મણી કંઈપણ કહે તે પૂર્વેજ નવાખ બહાર નીકળી ગયા અને ઉપર આવી, સીગરેટ સળગાવી એકાદ ચોપડી લઈ આગમ ખુરસીમાં પગો લાંબા કરી આડા પડ્યા.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

“ ઇન્સ્પેક્ટર કોણ ? ”

હારવટીઆ તેજસીંહનો થોડો ધણો દેવાલ અમે આગળ આવી ચુક્યા છીએ, કે જે અસલમાં એક રાજા હતો. પરંતુ પદ્મણીના પ્રેમે તેને બહારવટું આપ્યું હતું. અને અત્યારે તે એક બહારવટીઆ માફક જીંદગી

ગુજરી રહ્યો હતો. ધન દોલત કે માલ મિલકતની તેને કશી ન હતી. સર્વ વાતે સુખી હતો. પણ પદ્મણીના પ્રેમે તેને એટલો ગાંડો બનાવી મુક્યો હતો કે તે તે સર્વ સુખ વૈલવ તજ મુંબઈમાં આવી પડ્યો હતો.

જે દીવસથી જોકરે તેજસીંહને કેદ કર્યો, તેજ દીવસથી

તેના ગ્રાહીમાત્રો તેને શોધી રહ્યા હતા, તેજસીંહને શોધવા માટેનો તેઓનો પ્રયત્ન એટલો જખરદસ્ત હતો કે જે જોકરે તેઓને જમાવવા માટે પોતાના માણસો ન છોડ્યા હોત તો ક્યારનાએ તેઓ તેજસીંહને શોધી કાઢ્યા હોત એટલુંજ નહીં પણ તેને છોડવીએ લીધો હોત.

જે કે તેજસીંહ જોકરને ત્યાં કેદ હતો છતાં તે ચાહતે તો કદાચ છુટી પણ શકતો હતો, પણ જેની ખાતર તે કેદમાં પડ્યો હતો તે પ્રેમમૂર્તિ પણ અહીંજ કેદ હતી. તેજસીંહ જણતો હતો કે જોકરે તેને આટલામાજ કાઠક ઠેકાણે કેદ કરી છે. અને કદી ન કદી તે તેને મળી શકશેજ એજ એક આશા હતી કે જે માટે તે રૂઢી જીંદગી પસંદ કરી રહ્યો હતો.

રાણી પદમણીને આ વાતની ખબર ન હતી કે રાજા તેજસીંહ પણ અહીંજ કેદ છે. અને તે ન જણાવવા માટે જોકરે પહરેગીરાને સખત તાકીદ કરેલી હતી અને એમ કંવાનું કારણ ફક્ત એટલુંજ હતું કે રાણેને પદમણીને પણ તેને મળવાનું મન થઈ જાય ! જોકર એ ન ચાહતો હતો કે તેઓ સમય આવ્યા પૂર્વે એક ખીજાને મળી જવા પામે.

નવાજ પોતાના ચોરડામાં ચોપડી વાંચતો બેઠો હતો, એટલામાં મહાદેવે આવીને ખબર આપી કે “બુધ્ધો નોકર આવેલો છે.”

નવાજ-ઓહ બુધ્ધીઓ ધણા દીવસો બાદ આવ્યો છે. ખોલાવ એને.

મહાદેવે બહાર જઈ બુધ્ધીયાને અંદર મોકલ્યો બુધ્ધીયાએ આવતાની સાથે નવાજને અદખથી સલામ કરી અને બાજુએ કાંત ઉભો રહી ગયો.

નવાજ-બુધ્ધીયા ધણા દીવસો આવ્યો ? કેમ ક્યાં હતો ??

બુધીયો-સરદાર સાહેબ તેઓની પાછળ લાગેલો હતો.

નવાબ-તો શું હજી તેઓ તેજસીંહને શોધી જ રહ્યા છે ?

બુધીયો-કેમ નહીં. તેજસીંહ વગર તેઓ મુંબઈએ છોડી શકતા તે બંને તેજસીંહ સાથેજ મુંબઈ આવેલા.

નવાબ-અત્યારે તેઓ ક્યાં છે ?

બુધીયો-અત્યારે હું તેઓને જુના મંદીરમાં છોડી આવ્યો છું. જહુ દીવસ થઈ જવાથી વિચાર આવ્યો કે જરા આપને સલામ કરી આવું.

નવાબ-જહુ સારું ક્યું સાન સાત આઠ આઠ દીવસને ગાળે મળી જ્યા કરજો, કે જ્યાં તેઓની હાલતની પશુ ખબર પડતી રહે.

બુધીયો-વારું હવેથી દર બુધવારે હાજરી આપી જઈશ.

નવાબ સાહેબ બુધીયા સાથે ઉપલી વાતો કરી જ રહ્યા હતા કે મહાદેવે કુલીનસીંહની પધરામણીની ખબર અપી જ્યાં બુધીયો બહાર નીકળી ગયો અને કુલિનસીંહ ઘરમાં પ્રવેશ્યા તરતજ નવાબથી બોલાઈ ગયું,

“સરદાર સાહેબના આભાર, કે તેઓ અત્યારે મને એક જરૂરી ખબર આપવા પધાર્યા છે.”

કુલિન-(આશ્ચર્યથી) નવાબ સાહેબ આપનો જ્યોતિષ પશુ જણ્યો છો ?

નવાબ-જ્યોતિષ તો નથી જણ્યો તો અત્યંત કંઈક ધારણા છે ખરી.

કુલિન-ખરેખર, હું જે ખબર લાવ્યો છું તે ખરેખર આશ્ચર્ય-જનક છે.

નવાબ-તે શું ?

કુલિન-શું કહું સાહેબ, બપોર પછી અમરસીંહના મુનિમજીએ મારી બારે અખબખી વચ્ચે આવી જણાવ્યું કે, મંત્રો નોતર આવી ગયો છે. અને તે તો રાજા વિહારીચંદ્ર મરેલો છે, વધુમાં તમારા વિષે

પણ કંઈ કહેતા હતા.

નવાજ-મારા વિષે એમ કહેતા હશે કે મેંજ તેને રાજા વિહારીચંદ્ર બનાવ્યો હતો ?”

કુલીન-હા હા એજ મુનિમજી કહેતા હતા.

નવાજ-પછી અમરસીંહે કંઈ કયું કે ?

કુલીન-મુનિમજી કહેતા હતા કે અમરસીંહે આપ વિરુદ્ધ મંગાની કેટલીક જાનાની પોલીસમાં નોંધાવી છે અને એજ કારણથી હું આપને ચેતાવવા આવ્યો છું.

આટલું કહી કુલીનમીંદ એકાગ્ર ચિત્તે નવાજ સાહેબના મોં પર જોવા લાગ્યો તે ધરતો હતો કે કદાચ તેમના મોં પર કોઈ પ્રકારના ચિન્હો પ્રગટી નીકળશે. પણ વ્યર્થ નવાજની વિચિત્રતા પર તે વિસ્મીત થઈ રહ્યો હતો. નવાજના મન કે મોં પર લયનું છાતું સરખુંએ માલમ ન પડ્યું. બદલે તે બે પરવાપથી સ્મિત કરતા બોલ્યો.

નવાજ-મને આવી નવીજ વાતોની પરવા નથી તમે મારા કર્તવ્ય જાણો ત્યારેજ તમને માલમ પડશે કે હું આવી વાતોની ક્યારે પરવા કરું છું ?

કુલીન-(કંઈ સમજીને) હારતો તમને શું પરવા હોય ? ખરું ખોટું પોતાની મેજેજ જણાઈ આવશે. માલમ પડે છે કે આ કામ શુભ લુટારું છે કારણ કે તેના શિવાય બીજો કોઈ માણસ એવાં કામો કરી શકતું નથી તેજ એક માણસ છે. કે જે પળવારમાં મંગાને રાજા, અને રાજાને મંગા બનાવી શકે છે.

નવાજ-મેશક મને પણ એનુંજ કામ લાગે છે,

કુલીન-હું જ્યારે આપને શોધવા પ્લેઝર પાર્કમાં ગયો હતો ત્યારે એજોજ મારી સાથે વાતો કરી હશે. અને તમે પણ એનેજ

રાજ સમજતા હશે ?

નવાગ-હારો હું તેની સાથે રાજ વિહારીમાં આફકજ વર્તતો હતો. આ વખતે જો કે નવાગ સાહેબ એક બચકર આફતમાં આવી પડ્યો હતો અને તેમને કેટલાક કામો એટલા તાત્કાળિક કરવાના હતા કે જેની લેણગત પણ ઢીલથી જોર લુટડના તમામ હેરત બચા કામોનો સદા માટે છેડો આવવો સ્વભાવીક હતો. તોપણ સરદાર કુલિનસીંહ સાથે અત્યારે તે એટલી નિશ્ચિંતતાથી વાતો કરી રહ્યો હતો કે જાણે કંઈ કરવાનુંજ ન હતું. અમને પોતાને પણ તેની આ ચમત્કારીક મન શક્તિ માટે આશ્ચર્ય છે કે આટલું આટલું થયા છતાં તેના મોં પર કે મન પર તતમાત્ર પણ અસર જેવું દેખાયું નહીં.

છેવટે કુલીનસીંહ ત્યાંથી રજા લઈ પોતાને મકાને ગયો. તેને જવાનીજ વાર હતી કે નવાબે મહાદેવને યુમ પાડી. જે સાંભળી તે તરતજ હાથે થયો નવાબે કહ્યું.

“મંગાએ સધળું સત્યાનાશ વાળી નાખ્યું છે. અને અમરસીંહે તેની સધળી જગતની પોલીસમાં નોંધાવી દીધી છે.

મહાદેવ-(ગમરાધને) હેંએએએ ?! હવે કેમ કરશું ???

નવાગ-કરશું ? હવે અમરસીંહ સાથે પણ મુકાબલો કરવો પડશે, આટલું કહી નવાગ પોતાના ફેસરમ તરફ ગયો. જ્યાંથી થોડી વાર પછી નીકળી મહાદેવને એમ કહેતો આરણ્ય ખંઠાર ચાલતો થયો કે “તુ અહીં ધ્યાન રાખ હું અમરસીંહને ત્યાં જઈ છું.”

નવાગ સાહેબના આ વખતનો પહેરવેષ એક ખાસ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર કરતા કંઈ પણ ઉતરતો નહતો. નાની ખસખસી ફેંચ દાઢી મોટી ભરાડિ આંકડા ચઢાવેલી મૂળે, મોટી પણ હુમસી નાક ચ્હેરાનો રંગ ઘકંવણો, આ બધું તેણે પોતાના અસમ ચ્હેરા પર

એક જાતની પાતળી ચામળી ચઢાવીને બનાવ્યું હતું. જેની કોર બનાવટી દાઢી નીચે ઢંકાઈ ગઈ હતી. બાકી બચેલા ગળું કાન હાથો વિગેરેના ભાગો એક જાતના રંગથી ધઉવણી બનાવવામાં આવ્યા હતા.

શરીર પર એક ખાસા પોલિસ ઇન્સ્પેક્ટરનો ખાકી રંગનો સુનીફર્મ (ડ્રેસ) પહેરેલો હતો. સરદાર અમરસીંહના મકાને પહોંચતાજ દરવાને અંદર જઈ પોલિસ ઇન્સ્પેક્ટરની આવવાની ખબર આપી, જે સાંભળી અમરસીંહ પોને બારણા પાસે લેવા આવ્યો, અંદર ગયા બાદ ઇન્સ્પેક્ટરે એક ખુરસી પર જગા લેતા કહ્યું

ઇન્સ્પેક્ટર-આપે પેલા આશ્ચર્યજનક બનાવ બાબે જે રીપોર્ટ પોલિસમાં લખાવ્યો છે તેની થોડી ધણી વધુ તપાસ માટે હું આવ્યો છું.

અમર-હું જે કંઈ જાણતો હોઉંશ તે વગર સંકોચે આપને જણાવીશ. ઇન્સ-નવાળ મુન્સીફ અક્ષીએ જે માણસને રાખ બનાવ્યો હતો તે કાણુ છે? અને ક્યાં છે??

અમર-તે મારો એક જુનો નેકર છે. (ખુબ પાડી) મંગો.

મંગો-(હાજર થઈ) હુકમ સરકાર ?

અમર-(નવાળ તરફ આંગળી બતાવી) ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ જે કંઈ પુછે તેનો ખરેખરો જવાબ આપ.

ઇન્સ-તારું નામ મંગો છે. વારં એ બતાવ કે નવાળ મુન્સીફ અક્ષીએ તને કયારથી રાખ બનાવ્યો હતો ?

મંગો-સાહેબ એ વાતને લગભગ એ મહીના થયા,

ઇન્સ-ખાટલી લાંબી મુદત સુધી તું જાંત કેમ રહ્યો ?

મંગો-સાહેબ મને નવાળ સાહેબનો ભય હતો. તે શિવાય રાત

હીવસ તેના માથુસો મારી દેખરેખ રાખતા હતા.

ધન્સ-વારૂ રાજા વિહારીચંદ તારી નજર સામે કેદ કરવામાં આવ્યા હતા?

મંજો-હાજી.

ધન્સ-તે ક્યાં કેદ છે. તેની તને ખબર છે?

મંજો-હાજી નવાખ મુન્સિફઅલીના આલીશાન મકાનની નીચે ભોયગામાં.

ધન્સ-તો અત્યારે પણ તેઓ ત્યાંજ કેદ છે કે?

મંજો-હાજી, બદલે રાણી સાહેબ પદ્મણી પણ ત્યાંજ કેદ છે.

ધન્સ-(અટકબચી) રાણી વિષે જોઇતો રીપોર્ટ મળી ચૂક્યો છે. હું પુછું તેટલોજ જવાબ આપ તને તે ભોયગા વિષે માહિતી છે.

મંજો-હાજી,

ધન્સપેક્ટર-વારૂ આજે રાત્રે નવ વાગે નવાખ મુન્સિફઅલીના મકાન પર અમને આવી મળજો (અમરસિંહ તરફ ફરીને) આપ પણ પધારજો.

મને આપ ક્યાં મળશો?

ધન્સ-તેના મકાનની પાસેજ આપ ચોક્કસ નવ વાગે પધારજો (ઉઠીને) વારૂ હવે હું તમા બહુ છું. કારણ મને ખીજી જગાઓ પર પણ જવું છે.

આટલું કહી ધન્સપેક્ટર ત્યાંથી નીકળી પોતાને મકાને આવ્યા જ્યાં આવી ફરી નવાખ સાહેબ બની ગયા તરત મહાદેવે આવી પુછ્યું

મહાદેવ-સરદાર શું કરી આવ્યા?

નવાખ-અમર અને મંજો આજે નવ વાગે અહીં આવશે.

મહાદેવ-વાહ આવી જાય તો આ શીકર પણ નીકળી જાય.

નવાખ-આવશે કેમ નહીં? પણ ફક્ત અમરનેજ કેદ કરવામાં

આવશે. મંગાને નહીં.

મહાદેવ-કેમ ?

નવાખ-ભેદ છે.

અહીં અમારે એટલું જણાવવું પડશે કે જો કે મહાદેવ નવાખ સાહેબનો જમણો હાથ હતો અને તેમની દરેક વાત એને ખબર હતી છતાં નવાખ સાહેબ કેટલીક વખત કેટલીક વાતો તેનાથી એ યોડીક ધડીઓ માટે છૂપાવી રાખતા અને બરાબર વખત આવ્યેજ તેને કહેતા મહાદેવ પણ તેઓની આ ટેવથી સંપૂર્ણ રીતે વાકેફ હતો, જેથી તે તે વિષે વધારે સવાલો ન કરતાં બીજા સવાલો પર ઉતરી પડતો ઉપલા સવાલનો ખુલ્લો જવાબ ન મળતા તેણે આગળ સવાલ કર્યો.

મહાદેવ-તો શું તેજ બોંબરામાં અમરને પણ રાખવામાં આવશે ?

નવાખ-ના પેલા બીજામાં, હા બદકે તેજસીંહ અને પદ્મણીને પણ ત્યાંથી ખસેડી લેવામાં આવશે.

મહાદેવ-તો અત્યારેજ ખસેડી લઈ કે ?

નવાખ-હમણાં ઉતાવળ નથી પહેલા અમરસીંહને કેદ થઈ જવા દે. વારં જમણુ અત્યારેજ લઈ આવ પછી કદાચ વખત ન મળશે.

મહાદેવે જમણુ લાવી મુક્યું. જેથી પરવાર્યા બાદ નવાખે સીગરેટના દમ ખેંચવા શરૂ કરી દીધા. લગભગ આઠને આશરે નવાખે ફરી મહાદેવને બોલાવ્યો.

નવાખ-(ધડીઆલ જોષ) ઓહો આઠ વાગી ચુક્યા છે. ચાલ હું મારો પાર્ટ બજાવવા કેસ બહલી નાખું છું. તું અહીં બાબૂના ઓરડામાં આપણા માણસોને લઇને તૈયાર રહે જ્યારે અમર તને એકલો જણાવ ત્યારે તરત તેને પકડી લેજો.

મહાદેવ-અને મંગાને ?

નવાખ-તેને આપણે પકડવાનો નથી. છુટોજ મુકવાનો છે. કારણકે તેને પોલીસોજ બંધ કરશે.

મહાદેવ-તારું પેલા કઠોળોને અહીંજ રાખવા છે ?

નવાખ-ના, ત્યાંથી આવ્યા બાદ તેઓને ખસેડવામાં આવશે.

આટલી સૂચનાઓ આપી નવાખે ફરી તે વેષ ધારણ કર્યો. અને પોલિસ ઇન્સ્પેક્ટર બની પોતાના મકાનની બહાર રસ્તા પર એક બાજુએ આવી ઉભો. યરાયર નવને આશ્ચર્ય અમર અને મંજો આવી પહોંચ્યા ઇન્સ્પેક્ટરે તેઓને ઇશ્વારાથી પાસે બોલાવી ધીમેથી કહ્યું

ઇન્સ-સારું થયું તમે વખતસર આવ્યા. જો હું પણ એક દશ મિનિટ વહેશે ન આવતે તો અમને સઘળાને નિરાશ થવું પડતે અમર-એમ કેમ ?

ઇન્સ-નવાખ સાહેબના માથુસો ઘણીજ સંભાળથી વિહારીચંડ અને એક જાને જે પકાણી હતી. અત્યારેજ બીજી જગાએ લપ્ત ગયા છે. તેઓ બન્નેને જુદા જુદા મકાનમાં લપ્ત ગયા છે. અને મેં બંને મકાનો જોઈ લીધા છે ઘણીજ હેંશાચારીથી મારી પાછળ પાછળ આવો રહેજ પણ અવાજ ન કરતા.

અમર-તમારા પોલીસો ક્યાં છે ?

ઇન્સ-તેઓ આજ મકાનની આસપાસ એને ઘેરીને ઉભા છે. તમે જો પાંચ મિનિટ મોડા આવને તો હું પણ ન મળતે. આશો વાર ન કરો.

એટલું કહી ઇન્સપેક્ટર સાહેબ આગળ વધ્યા અને તેમની પાછળ અમરસીંહ આદ્યો. તેના આર કદમને આશ્ચર્ય પાછળ મંજો હતો. સામેની બાજુ પર એક ચેકશે હતો. જેના ડાબા હાથના રસ્તા પરની જમણી બાજુની એક સાંકળી ગળીમાં પ્રવેશતા ઇન્સપેક્ટર

હું “જુઓ અનતા સુધી પગ ધીમે રાખો.”

અમર-ત્યારે જોડા કાઢી નાખીએ?

ધનસ-ત્રાહ ત્યારે તો સોનાથીયે પીળું.

અંનેના પગમાં રજવાડી ઘાટના સામે ટોચનાળા જોડા હતાં. ઉપભોજન બળતા અંનેએ ઝટથી જોડા કાઢી અગલમાં દબાવી લીધા જે દેખાવ જોઇ ધનસપેક્ટરને હસવું આવી ગયું. પણ તરતજ સ્વસ્થ થઇ (મંગાને સંબોધી) “તું અહીંજ થોભ કે જેથી જલ્દી પોલિસને બોલાવી શકે. અને હું તથા સરદાર સાહેબ અંદર જમીએ છીએ”.

ધનસપેક્ટરના કહેવાથી મંજો ભીંત સાથે ચોંટી ઉભો રહી ગયો અને અમરસીંહ તેઓની સાથેજ ગયો થોડેક દૂર ગયા પછી તેઓ ચોરો માફક એક મકાનના બારણામાં પેડા, બારણામાં ધુસતાજ ધનસપેક્ટરે અમરસીંહના કાનમાં ધીમેથી કહ્યું.

“તમે બીઓ છો, માટે મારી પછગળ રહો.”

અમર-તમે સાથે છો તો બીવાની શી જરૂર છે?

રાતનો ટાઇમ હતો એટલે કહેવાની જરૂર ન રહેશે કે અમરસીંહ અને નવાજ જે જગા પર હતા ત્યાં હદ કરતા વધુ અંધાર હતું. અહીં આવી ધનસપેક્ટર ઝડપથી આગળ નીકળી ગયો અને અમરસીંહ ત્યાંજ ફાં ફાં મારતો રહી ગયો.

તે ફાં ફાં મારીજ રહ્યો હતો કે એકાએક ત્રણચાર મજબુત માણસોએ આવી તેને પકડી લીધો એટલુંજ નહી પણ તેને મજબુત રીતે બાંધી ભોંયરામાં લઇ જઇ ગોંધીએ દીધો.

આ બારણું નવાજ સાહેબના મકાનનું પાછલું બારણું હતું. જે બાછળની તરફ આવેલું હતું આ કામ આશરે પાંચેક મિનિટમાં થઇ ગયું.

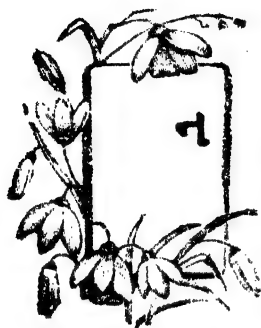
બિચારો મંજો ત્યાંજ ઉભો ઉભો થાકી ગયો છેવટે બીતા

ખીતા પોલીસોને પણ ખૂમ પાડી પણ ત્યાં કોઇ હોય તો સાંભળેને
છેવટે એકદમ ભય પામી ત્યાંથી નાસી ગયો.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

કુદરતની કરામત.

વાળ સાહેબે મકાન પર આવી તેજસીંહ અને
પદ્મણીને ખીજા બોયરામાં મોકલી દીધાં.

સવાર સુધી ખિચારો મંજો અમરસીંહની
વાટ તેમના મકાને જોતો રહ્યો. પણ કોઇ ન
આવવાથી છેવટે કંટાળી અગીયારેક વાગે પોલિસ

થાણામાં જઈ પહોંચ્યો જ્યાં તકદીરથી પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર અને
સી આઈ ડી (ગસુસ ખાતાના) ઇન્સ્પેક્ટર અને એકેલા જણાયા
મંગાને જોતાજ તેઓએ પુછ્યું.

ઇન્સ-મંગા તારા શેઠ અમરસીંહ આવ્યા નહીં ?

મંજો-સાહેબ તે તો રાતથી ક્યાંક ગુમ છે. અમે બધાજ શીકરમાં છીએ.

ઇન્સ-ક્યાં ગયા હતા, કે જે હજુ આવ્યા નથી ?

મંજો-સાહેબ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે અમને કાલે રાત્રે નવાળ
સાહેબના મકાને બોલાવ્યા હતા જ્યાં અમે પહોંચતાજ બહાર રસ્તા
પર ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ ઉભેલા હતા તરતજ તેઓ અમને લઈ પાછલી
ગળામાં ગયા અને નાકા પર થામવાનું કહેતા હું ત્યાંજ અટક્યો અને
સરદાર તેમજ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ એક મકાનમાં ધુસ્યા જ્યાં તે બંને
જેળ થઈ ગયા. હું તો એએક કલાક બાદ ઘેર આવી ગયો. પણ

અત્યાર સુધી સરદાર સાહેબનો પતો નથી,

ધન્સ-(ખડખડાટ હસીને) મંગા માલમ પડે છે, કે તારું મમજ અરામ થઇ ગયું છે. વાર એ તો અતાર કે હું કાણ છું ?

મંગા-આપ ફાજદાર છો ?

ધન્સ-ગાંડા ફાજદાર ને ઇન્સ્પેક્ટરમાં કંઈ ફેર હોય છે એમ ?

મંગા-(ચુંચવાઇને) સાહેબ હું જુદું નથી બોલતો સરદાર સાહેબ હોત તો તે પણ એજ કહેત.

ધન્સ-અધ્યા પણ મારા શિવાય બીજો કોણ ઇન્સ્પેક્ટર છે ?

મંગા-(વધુ ચુંચવાઇને) સાહેબ જૂઓ કાલે સાંજે ૪ વાગે એક ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ મકાને આવેલા તેઓએ નવાળ સાહેબ તેજશીલ તેમજ, રાણી સાહેબ માટે કેટલાક સવાસો મને કરેલા ત્યારબાદ તેઓએ મને નવામના બોયરાઓ વિષે પુછ્યું મેં તેની માહિતી અતારી એટલે તેઓ તે આખી ટોળીને પકડવાને ઇરાદે આગ્યા હતા.

ધન્સ-તમને પેલા ઇન્સ્પેક્ટર નવાળ સાહેબના મકાન પર મળ્યા હતા, કે બહાર ?

મંગા-ના સાહેબ, બહારજ. જ્યારે અમે તેઓને મળ્યા ત્યારે તેઓએ ધીમેથી અમને જણાવ્યું કે નવાળ સાહેબના માથુસોએ તેમના કેદીઓને ખસેડી લીધા છે.

ધન્સ-પછી.

“પછી અમે બંને તેઓ પાછળ ગયા જ્યાં પાછલા બાગની ગલીના નાકા પર મને ઉભો રાખી સરદાર સાહેબ અને ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ બંને એક બારણામાં પ્રવેશ્યા.”

“તું ક્યાં સુધી ત્યાં ઉભો રહ્યો ?”

“સાહેબ ભગભગ બે કલાક સુધી.”

પોલિસ ઇન્સ્પેક્ટરે મંગાની હકીકત ધણાજ આશ્ચર્યથી સાંભળી
બાદ મંગાને એક બાબુએ ખેસવાનું કહી. સામેની ટેબલ પર બેઠેલા સી.
આઇ. ડી. ઇન્સ્પેક્ટરને બોલાવી કહ્યું.

ઇન્સ-ધણાજ આશ્ચર્યની વાત છે. મંજો કહે છે કે કાલે સરદાર
અમરસીંહને મકાને પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર બનીને કોઇ ગયું હતું. જે
ધોકો આપી સરદારને ક્યાંક લઇ ગયો હતો અને અત્યારે સરદાર
સાહેબ ગુમ છે.

સી. ઇન્સ-હા હું સધળું સાંભળી રહ્યો હતો. અને એજ
વિષે હું વિચાર કરી રહ્યો હતો.

પો. ઇ.-તો હવે તમારો શો વિચાર છે ?

સી. ઇ.-મને વહેમ છે કે આ કામમાં નવાજ સાહેબનો પણ
થોડો ધણો હાથ છે. અને સંબંધિત છે કે રાજા વિહારીચંદ્ર તેમજ
ધનશ્યામ પણ ત્યાંજ કેદ હશે.

પો. ઇ.-પહેલા તો નવાજ મુન્સિફઅલી જેવા માણસ પર શક
ખાવો એજ અકલમંદીથી વિરુદ્ધ છે છતાં માની લો કે તેનો આ
કામમાં હાથ હોય તો મંગાની એ વાત કેવી ? કે રાજા અને રાણીને
તેઓ બીજા ઠેકાણે લઇ ગયા.

સી. ઇ.-આ વાતનો મંગા પાસે પૂરાવો નથી એટલે માલમ
પડે છે, કે બનાવટી ઇન્સ્પેક્ટરે અમરસીંહને ધોકો આપવા સાફ
એ વાત ધડી કાઢી હશે.

વારૂં એ પણ માની લઇએ તોએ અહીં વધી એ પડે છે કે
નવાજ સાહેબે અમરસીંહને પોતાના મકાનમાંજ કેમ કેદ ન કર્યો ?

પો. ઇ.-એટલા માટે કે કોઇ તેઓ પર વહેમ ન આવ્ય, મારી
ધારણા છે કે રાજા વિહારીચંદ્ર જરૂર નવાજ સાહેબના મકાનમાંજ કેદ છે.

સી. ઇ.—(ચીઢાતા) તમારી ધારણા છે તો તેને ખરી પાડવા તમારે બનતી કોશિષ કરવી જોઈએ.

સી. ઇ.—મારે તેમ કરવુંજ પડશે આવા ગુંચવણ બરેલા કામનો જ્યાંસુધી નવાજ સાહેબના મકાનનું નિરીક્ષણ ન કરવામાં આવે ત્યાં સુધી ઉકેળ થવો મુશ્કેલ છે.

બંને ઇન્સપેક્ટરે આ સલાહ કર્યા પછી મંગાને બોલાવી કહેવામાં આવ્યું કે તે બે કલાક બાદ ફરી થાણામાં હાજર થાય કે જોયા નવાજ મુન્સિફઅલીનું મકાન બતાવવામાં તે મદદરૂપ થઈ પડે.

મંગાના ગયા બાદ સી. આઇ. ડી. ઇન્સપેક્ટર, નવાજ સાહેબ બાબે ઉપજેલી શંકા માટે મળેલી તમામ ખર્ચને ઉંડાણથી સોંચવા લાગ્યા કારણ કે નવાજ સાહેબ શહેરના પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થો માંથી હતા, અને તેવા માણસ પર એકાએક શંકાનો આરોપ મૂકવો કંઈ સાધારણ વાત ન હતી. વખતે પોલિસેને પણ લક્ષણોમાં આવી જવું પડે જોયું આખા બે કલાક સી. આઇ. ડી. ઇન્સપેક્ટરે એજ વિચારોમાં કાઢી નાખ્યા અને મંગો આવી ઉભો.

સી. ઇન્સપેક્ટર કેટલાક છુપી પોલિસ અને મંગાને બોલતે નવાજ સાહેબના મકાન તરફ રવાના થઈ ગયા. નવાજના મકાન પાસે જઈ સઘળા માણસોને બહાર ઉભા રાખી, ઇન્સપેક્ટર અને મંગો તેમના ઘરમાં દાખલ થયા,

નવાજ સાહેબ જો કે સમજીતો ગયાજ હતા છતાં આશ્ચર્યનો ડાળ કરતા બોલ્યા.

નવાજ—કેમ ઇન્સપેક્ટર સાહેબ, આજે અહીં ક્યાં બૂલા પડ્યા!

સી. ઇન્સ—નામદાર શું કરીએ અમારી નોકરીજ એવી છે. બાબાર છીએ આ માણસને કંઈ વહેમ છે, અને હું એક પોલિસ

ઝોડીસર તરીકે તમારું ઘર જોવા માંડું છું.

નવાખ-કેવો વહેમ ? શું કામનું ખૂન થતાં જોયું છે?? અથવા કામનો ચોરીનો માલ મારા ઘરમાં દાખલ થતો તેણે જોયો છે??? ધણી આશ્ચર્યની વાત કે એક સાધારણ માણસના કહેવાથી આપ મારી આખર પર હાથ નાખવા આવી પહોંચ્યા.

વાંચક સહેલાઈથી કૃપા મળા હશે કે નવાખની આ સુકી ધમકીએ ઇન્સપેક્ટર પર કેવી અસર કરી હશે, ખાલી “આખર પર હાથ નાખવાનીજ” વાત નવાખે એવા રોખથી કરી કે ખિચારા ઇન્સપેક્ટરના હૃદયમાં એક ધચકા બેઠો છતાં તે હીંમત ધરીને અટકતા અટકતા બોલ્યો.

ઇન્સ-નામદાર...આ માણસ...નો દાવો તો એટલો મોટો છે, કે કંઈ પુછવાની વાત નહી, જો આપ તેણે લખાવેલો રીપોર્ટ ફક્ત એકજ વખત વાંચી લેશો તો સમજી જશો કે પોલીસે આપનું માન કેટલે દરજ્જે સુધી જાળવ્યું. આખરે આજે લાચાર થઈ ફક્ત એકજ નજરે આપનું મકાન જોવા આવ્યા છીએ, છતાં આ માણસની કાંઈ વાત સાંભળે ન થઈ તો આપ ગમે તેવા કાયદેસર પગલા આ માણસ પર લઈ શકશો.

નવાખ-સરકારી કાયદા આગળહું માથું નમાવું છું, પણ બાદ રાખજો કાંઈ વાત સાંભળે ન થઈ તો તેના જવાબદાર તમે પોતે પણ રહેશો.

ઇન્સ-તેમાં વાંધો શું છે આ માણસની ગરદન મારા હાથમાં છે.

નવાખ સાહેબે તરત પોતાના સઘળા માણસોને બહાર નીકળી જવાનો હુકમ કર્યો મગો ઇન્સપેક્ટરને લઈ, તેજ બોયરામાં ગયો કે જ્યાં રાજા-વિગેરે કેદ કરવામાં આવ્યા હતા પણ ત્યાં તો જલાહ લાડડા ડાબસાની ગુણો અને ભાંગેલાં તુટેલાં કાચ ખુરસાઓ વિગેરે એવી ઢબથી રસ્તામાં પડેલાં હતાં કે જાણે એ મહીના પૂર્વે પણ અહીં

કોઇને રાખવામાં આવ્યું ન હતું.

આ દેખાવ જોઇ મંજો પોતે પણ ચક્રાવ્રત ગયો કે “આ સવળી ચિત્તે આવી ક્યાંથી? જ્યારે મને અહીં જાતવાં આવ્યો હતો ત્યારે અહીં આમાનું કંઈ પણ ન હતું.” આ વિચારો કરતાં તે ધક્કતા હૃદયે આગળ વધ્યો અને બીજા બોયરામાં દાખલ થયો.

જ્યારે ત્યાંની પણ એજ હાલત જોઇ તો મંગાથી વધુ પેત્રા ઇન્સપેક્ટરને ઝાંખપણુ લાગ્યું કે તેની ધારણા તદ્દન ખોટી પડી. હવે આશા હતી. જેથી આવું મકાન તપાસી નાખ્યું. પણ નતો ત્યાં કોઇ કેદી મળ્યો કે ન તો કોઇ નીજાની, છેવટે બંને જણા વિશે મોઢે નવાજ પાસે આવ્યા ઇન્સપેક્ટરે દીલગીરી બર્બા જાપ્તોમાં કહ્યું-

“નવાજ સાહેબ માફ કરજો આ મુર્ખને ખાતર આપને ક્ષણી તરદી આપી.”

નવાજ-હવે આ માણસનું શું કરવું?

ઇન્સ-એની પર આપ ઉકેમેજન (અપમાન કર્યા)ની ફર્યાદ માંડી શકશો.

નવાજ-ફર્યાદ પૂર્વે મને બય છે કે એ નાસી જશે માટે હું પોતે પણ ચાલ્યા પર આવું છું અને પોલિસ ઇન્સપેક્ટર પાસેથી સલાહ લઉં છું.

એટલું કહી નવાખે કપડાં પહેર્યા અને મોટરમાં બેસી ચાલ્યામાં પહોંચી ગયા પોલિસ ઇન્સપેક્ટર બેઠેલોજ હતો નવાખે કહ્યું.

“ઇન્સપેક્ટર ક્ષમા બેદની વાત છે કે આપે આવા એક સાધારણ માણસની વાત સાંભળી મારી આખર પર હુમલો કરાવ્યો?”

પો. ઇન્સ-નવાજ સાહેબ સરકારી કાયદાથી અમે ક્ષમાજન લાચાર છીએ,

નવાજ-હું ધારું છું કે એજ માણસ રાજ વિહારીયંદ્રનેા ખુદી

છે. અને જોજ સરદાર અમરસીંહને પણ કોઈક આદતમાં નાખી
આવ્યો છે. આ સધળા ફાં ફાં તેણે પોતાને બચાવતા અર્થે 'માર્ગ'
છે. અને 'માર્ગ' નામ પણ જોજ મતલબે તમારા પાસે બતાવ્યું, કે
તમે 'માર્ગ' નામ સાંભળી આ કેસને પડતો મુકશો. અને તેમજ થતે;
પણ સાફ થયું કે એ વધારે સફાઈ કરવા ગયો કે જેથી તમને 'માર્ગ'
મકાન જોવાની ફરજ પડી. મને તો ચોક્કસ ખાતરી છે કે આ માણસ
પૂરેપૂરો ગુ-હેગાર છે.

વાંચક રહેજે કદાચી શકશે કે નવાજ સાહેબ જેવા રાજદાર
માણસના દબદબા આગળ બિચારા મંજા જેવાનું શું ચાલી શકે ?
તે ધણી વખત વચમાં બોલવા જતો હતો પણ પોલીસો તેને ધમકાવી
શાંત કરી દેતા હતા, તે શિવાય થોડીવાર માટે માની લેા કે મંજા
કંઈ કહેતે તોપણ નવાજ સાહેબની દલીલો જોઈથી બધી બંધ બેસતી
અને મજબુત હતી કે તે તદ્દન સપડાઈ ગયો. અને હવેજ તેને જાન
આવતા માડયું કે "કે નવાજ સાહેબની વાત ન માનવામાં મેં કેટલી બધી
ગંભીર ભૂલ્લમી કરી છે."

"તે શિવાય" નવાજે આગળ કહ્યું. "હું" આના પર ઉદ્દેશનની
ફરીયાદ મંડવા આહું છું. અને આવો લુચ્ચો માણસ નાસવામાં પણ
કસર ન રાખશે એવી મને શંકા છે માટે મારી શંકા પર આપને તેને
આપના કમળમાં રાખવું પડશે.

સી. આઇ. ડી. ઇન્સ-(એક પોલિસને) વાઈ જોને નવાજ સાહેબની
ફરીયાદ થાય ત્યાં સુધીજ નહીં બલ્કે સરદાર અમરસીંહનો પત્તો ન મળે
ત્યાં સુધી કેદમાં રાખો.

હુકમ મળતાજ મંજા કેદમાં બંધ થઈ ગયો. જો કે તેણે ધણી
ફફળાટ કર્યો પણ કોણ સાંભળે ? છેવટે નવાજ બંને ઇન્સપેક્ટરોથી

હાથ મેળવી ઉભો થયો બંને ઇન્સપેક્ટરોએ ફરી એકતર તરફી માટે મારી ચાલી અને નવાળ પોતાની ફનેહમંદી પર ખુશ થતા પોતાના મકાને આવી પહોંચ્યા.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

“ભેદજ ભેદ”

જ્યારે અમરસીંહનું જ્ઞાન જરા ઠેકાણે આવ્યું ત્યારેજ તેને માનમ પડ્યું. કે “હું કેદીની હાલતમાં અહીં બંધ છું. તેને સમજ ન પડતી હતી કે આ ભેદ શું છે? તે એમ સમજતો હતો કે પોતાની સાથે આવેલા પોલીસ ઇન્સપેક્ટર પણ કદાચ કેદ થઈ ગયો હશે. તે પોતાના વિચારોની ખાત્રી માટે હાં હાં મારી રહ્યો હતો કે એક માણસે તેની સામે જમણ લાવીને મુક્યું. અમરસીંહે તેને પૂછ્યું.

“અરે ભાઈ તમને ખબર છે કે મારી સાથે આવેલા પોલીસ ઇન્સપેક્ટર પણ પકડાઈ ગયા છે કે નહીં?”,

“તમને અકકલ નથી તે અહીંથી કેવી રીતે બચીને જઈ શકે છે?”

“તો તે અલારે ક્યાં છે?”

“એ પુછવામાં તમારો હેતુ શું છે? શું અહીંથી નાસી જવાનો ધરાદો છે??”

“હું આટલા બધા માણસો વચ્ચેથી અને આવા ભયંકર મહાનમાંથી કેવી રીતે નાસી શકું છું, એતો ખાલી પૂછ્યું હતું.”

“વાર હવે પછી આવી વાત કાઠ બીજને પુછશે નહીં. મેં તમને ઇન્જનદાર બાણી સમજાવ્યું છે.”

“વાર બાધ હું તમારી આ મહેરબાનીનો આભાર માનું છું.”

“લો આ બોજન ખાઈ લો. પાણી પી સીગારેટની જરૂર હશે તો તેપણ માંગી લેજો અને ગૂપ્તપ પડ્યા રહેવાધારે વાત કરવાની મના છે.”

આટલું કહી પહેરાયો ત્યાંથી ચાલતો થયો, અમરસીંહ ઉઠાઈ ચહેરે જમી પરવાર્યો થોડીવાર પછી નવાખ મુન્સીફ અત્રી તે ઝોરડામાં દાખલ થયો નવાખને આ અણધારી જગામાં આવેલો જોઈ અમરસીંહ દીંમમુદ બની ગયો તરત નવાખે તેની શું અવશ્ય સમજાવે કહ્યું,

“સદારદાર સહેજ જોયું પુરાણનો અડતો કટતો તાકાળીક મળે છે?”

અમર-નવાખ સાહેબ જ્યાંસુધી મને યાદ છે ત્યાંસુધી મેં કાઠ સાથે પણ પુરાણ કરી નથી.

નવાખ-શું એ પુરાણ ન હતી? કે એક સાધારણ નોકરની વાત સાંભળી તમે મારી વિરૂદ્ધ પોલિસમાં ગરબડ કરી દીધી?

અમર-એમાં મારો શું વાંક? જે કંઈ મંગાએ મને કહ્યું તેને રીપોર્ટ પોલિસમાં લખાવ્યો.

નવાખ-તમે મારા કરતા વધુ તમારા નોકરનો વિશ્વાસ કર્યો શું તમને એ ન જોઈતું હતું, કે તમે પહેલાં મને પુછી લીધું હોત?

અમર-એણક આ મારી ભૂલ થઈ.

નવાખ-નહી, એ ભૂલ ન હતી અલ્લે મેં તમારા ભાઈ સાથે દોસ્તી કીધી, તેનો તમે અડતો લેતા માંગતા હતા.

અમર-મને માફ કરો હવે પછી હું તમારી સત્રાળી વાત માનીશ,

નવાખ-નહી તમે ધણાં માલદાર છો અને અનેક દુઃખીઓને કષ્ટગાત્રી તમે તમારો પૈસો વગાયો છે એટલે હવે તમને તમારી બૂલની સજા આપવી જ પડશે.

અમર-હું પહેલાજ ઠીકી ચુક્યો કે હું તમારી સમગ્રી વાત માનવા તૈયાર છું.

નવાખ-વારૂં જો તમે તમારો છુટકારો ચાહતા હોવ તો બે વાતો કબુલ કરો.

અમર-ફરમાવો હું ખુશીથી આપના હુકમને તાબે ચમકા.

નવાખ-એકતો ૧૧ લાખ રૂપીયા રોકડા આપવાનો અને બીજો પોતાના બાદને ન સતાવવા માટેનો વાયદો કરો. જો આ બંને વાતો મંજૂર થી કબુલ થઈ જશે તો હું હમણાજ તમને છોડી મુકું છું.

અમર-(ગભરાઈને) આટલો મોટો બદલો? ૧૧ લાખ?? કંઈ ઓછું નહીં???

નવાખ-એક પાઈ પણ નહીં.

અમર-(વિચારીને) વારૂં બંને વાતો મંને મંજૂર છે.

નવાખ-સરદાર સાહેબ યાદ રાખજો કે આ વાયદા પૂર્ણ કરવામાં જરાપણ કસર થઈ તો આખી ઉમર તમને ફરજી ઉઠાવવું પડશે.

અમર-મહે હું મારો મોલ પાળીશ મને જલ્દી છુટો કરો.

નવાખે સરદાર પાસેથી બંને વાયદા લઈ પોતાના નોકરોને તેને છોડી મુકવાનો હુકમ કર્યો તેના છુટયા પછી તરત નવાખ સાહેબ ઘરમાં ગયા જ્યાં એકદમ મહાદેવે ગભરાટમાં આવીને જણાવ્યું.

“સાહેબ તેજસીંહ નાસી ગયો છે.”

તેજસીંહના નાસી જવાની ખબર સાંભળી નવાખનો ચહેરો ગુસ્સામાં લાલ થઈ ગયો થોડીવાર વિચાર કર્યા બાદ તે બેઠ્યો.

“પદમણી છે કે તે પણ નાસી ગયો?”

“પદમણી કહે છે કે તેજસીંહ તેને પણ નસાડવા માંગતો હતો. પણ તે તેમ કરવા રાજી ન થઈ.”

નવાખ (શ્વાસ ખેંચી) ઓહ તેજસીંહ તેને મળી ગયો એ

ધણું જોડું થયું પદ્મણીને મળ્યા વગર તે નાસી ગયો હોત તો તે મને વધુ દીલગીરી ન થાત.

આટલું કહી નવાળ પદ્મણી પાસે પહોંચ્યો જને જોતાજ પદ્મણીએ કહ્યું.

પદ્મણી-જેકર ! તમારી આ બાળ સમજતા મનુષ્યની અકકલ ચક્રાધ જાય છે, મને નથી સમજ પડતી કે તમે આ પીડા આ માટે વેડો છો. !

નવાળ-રાણી સાહેબ હું મારા ધંધાથી લાયક છું. મેં આવજ કામોના સોગંદ ખાધા છે માફ કરજો તેજસીંહ તમને ન મળતે તો કદી તમે મને જોડરના નામથી યાદ ન કરત.

પદ્મણી-એતો હીક પણ આ શું બેદ છે ? કે એક તરફ તો તમે રાજા વિહારીચંદ્રને તેની સજા આપી રહ્યા છો. જ્યારે ખીણ તરફ તેજસીંહને પણ કદમાં રાખ્યો હતો.

નવાળ-રાણી સાહેબ મારા બેદો કાંઈ આગળથી સમજ શકતું નથી. પણ જ્યારે સમય આવે છે ત્યારે આપો આપ સધળા મને પુરોષને બદલે બલામતના નામથી યાદ કરે છે.

રાણી-વાર માલમ પડશે હું પણ જોઈશ કે તમે મારી શું બલામત કરતા માંગો છો. ?

નવાળ-હશે ? બલા એતો બતાવો કે તેજસીંહ સાથે તમારી શી વાતો થઈ ?

રાણી-કંઈ નહી તે મને કહેતા હતા કે “તમે પણ મારી સાથે છટકી જાઓ અને હું તમને અત્યાર સુધી ખરા હૃદયથી ચાહું છું” પણ તેણે રૂપીઆ માટે કંઈજ પુછ્યું નહીં.

નવાળ-રૂપીઆ માટે હું એ પૂછવા માંગતો નથી.

રાણી-ત્યારે તો ફક્ત તે મને છટકવાનું જ કહેતો હતો પણ મેં તે ચોક્કસ ધાયું નહીં,

નવાખ-ખરેખર તમે ખદાદુર છો.

રાણી-મેં તેને ચોકખે ચોકખું કહી દીધું છે કે “જો તમે મને છોડવવાનું માંગતા હોવ તો એક ખદાદુર માફક આવો અને છોડવી જાઓ.”

નવાખ-ખરી વાત, શુરાઓનો એજ સિદ્ધાંત હોય છે કે તેઓ સામસામાં મુકામતો કરે છે. વાર હું જઈ છું.

નવાખ-એટલું કહી ત્યાંથી નીકળી ઉપર આવ્યો. આ વખતે તે કંઈ ઉંડા વિચારમાં હતો. થોડીકવાર પછી મહાદેવને ખોલાવીને કહ્યું. “મહાદેવ જો હું ધારતો હતો તેજ થયું. તેજસીંહ અને પદ્મણીની મુલાકાતે આપણી જાજી બગાડી નાખી છે, વાર હવે તું એક કામ કર.

મહાદેવ--શુ. ક...

નવાખ-જો પેલો નડલી રાખ મંગો પોત્રીસના હવાલામાં છે. તને છોડવી અહીં લાવ.

મહાદેવ—(આશ્ચર્યથી) તેને છોડવું તો મુશ્કેલ નથી. પણ આ શું? કે અત્યારેજ તમે તેને પકડાવો, અને અત્યારેજ છોડવવા માગો છો??

નવાખ— તે હુંજ સમજું છું. તું માયું ન ખા તેને છોડવી લાવ અને મને વિચારવા દે.

મહાદેવ—ત્યારે અત્યારે જઈ છું. રાતનો વખત પણ છે એટલે.....

નવાખ— હમણા ફેટલા વાગ્યા છે. (બડીઅળા જોઈ) અગીઆર, ડીક વખત છે. પણ યાદ રાખજો એથી વધુ માણસો સાથે ન રાખતો, જા મહાદેવ “વાર” કહી ત્યાંથી નીકળી ખદાર આવ્યો અને ત્રીજા

બે માણસો સાથે લઘુ યાત્રા તરફ ચાલતો ગયો. રાતનો સમય હતો. અંધાર પુષ્કળ વળી ટાઢની મોસમ, એટલે યાત્રા પરના જે જે એક માણસો હતા તે પણ એક ખુણામાં જમકીને બેઠા હતા. મહાદેવ સહેલાઈથી બીંત ઓળંગી કંપાઉન્ડમાં દાખલ થયો. સામેજ જોલની જોરડી હતી. મહાદેવ પોતાના માણસોને ધીમેથી “અહીં મોકાની વાર જોતા ઉભા રહો” કહી આગળ વધ્યો. પાસે પહોંચતા માલમ પડ્યું કે એક સીપાઈ બંદુક પર માથું મૂકી જોલના પગથીઆ પર બેઠો છે. તરત પાછળ આંચકો માર્યો આંચકો મારતાજ સીપાઈ અતોપાટ પડ્યો અને મહાદેવે ધણાજ જોરથી તેનું મોં હાથ વતી દાખી દીધું. તરતજ તેના બે હાથ પોતાના બે પગો નીચે દાખી બીજા હાથે ક્લોરેફોર્મની શીશી. સુંઘાડી. થોડીવારમાં સીપાઈ બાનમૂકત થઈ ગયો. જોલના ખારણાને તાળું મારેલું હતું ગજવામાંથી કાઢી જતના તેજખની શીશી કાઢી પોતાનું નાક અંધ કરી, તાળામાં સઘળો તેજખ ભરી દીધો. થોડીજ પળમાં અંદરની તમામ કળો ગળીને તે તાળું ઉઘડી ગયું અને મહાદેવ અંદર પેટો.

મંત્રો ધસધસાટ સુધ રહ્યો હતો મહાદેવે જગાડતાજ તે આશ્ચર્યચકિત થઈ બોલ્યો “તમે અહીં ક્યાંથી ?”

મહાદેવ—ગરબડ ન કરો તમને છોડવવા આવ્યો છું. જહાર જઈને વાતો કરશું.

મંત્રો પોતાના છુટકારા પર ખુશ થતો ચારે તરફ નજર નાખતો ધીમે પગભે મહાદેવ પાછળ ચાલ્યો મહાદેવ પોતાના સાથી વિગેરેને લઈ, જ્યાંથી દાખલ થયો હતો ત્યાંથીજ નીકળી મકાને પહોંચી ગયો.

અત્યાર સુધી મંત્રાને કંઈ સમજણ પડી નહી પણ જ્યારે

સધળા નવાળ સાહેબના મકાને આવ્યા ત્યારે તેણે વિસ્મીત ચતાં કહ્યું
 “નવાળ સાહેબેજ મને પકડાવ્યો હતો” જેના જવાબમાં મહાદેવે
 “કંઈ વાધો નહી, આ દયા પણ તેજાએજ આપી છે.” એટલું કહ્યું
 અને સધળા ધરમાં પ્રવેશ્યા.

નવાળ સાહેબ સૌથી પહેલા મહાદેવની કાર્યકુશળતા પર ખુશ
 થયા અને મંગાને કંઈપણ પૂછતા પહેલા તેનેજ સધળા હકીકત
 પુછી ત્યારબાદ મંગા તરફ ફરીને કહ્યું.

“રાજા સાહેબ જુઓ છો કે ? અમે આપની કેટલી કદર કરીએ
 છીએ તમને તમારા જાગ્ય પર કુશાવું જોઈએ.”

મંગો—નવાળ સાહેબ હું મારા અપરાધની ક્ષમા ચાહું છું.
 હવે પછી આપના દરેક હુકમ માથે ચઢાવીશ.

નવાળ—કંઈ વાધો નહી. હવે દરેકથી ચાલ છે. પણ તમારે
 વિચારવું જોઈતું હતું કે જે માણસ દસ રૂપિયાના પગારદારને રાજા
 બનાવી શકે છે. તે શું ન કરી શકે ? હા તમને છાત્રાલયમાં મારો
 એ હેતુ હતો કે મારી શેતરંજનો પાસો હું ખીજ પાસે રાખવા
 માંગતો ન હતો.

મંગો—(હાથ જોડીને) હું ખરા અંતઃકરણથી આપના આભાર
 માનુ છું, જે કે હું ધણોજ મોટો અપરાધી હતો મેં તમારી જાંઘળી
 જોખમમાં નાખી દીધી હતી છતાં તમે મને બચાવ્યો.

નવાળ—ઉપકાર તારી નસીબ દેવીના માન.

મંગો—સાહેબ તમે પણ કંઈ જોઈશું ન ક્યું સૌથી પહેલા મારા
 જેવા સાધારણ માણસને રાજા બનાવી આટલા બધા વૈભવો.....

નવાળ—(વાત મપી) ચાલો હવે એ વાતને જવાબો તમે ચાકેલા
 છો આરામ કરો (મહાદેવ મૈત્ર્યે) મહાદેવ રાજા સાહેબને રાણી પણણી

પાસે છોડી આવ

મહાદેવ “પધારો નામદાર” કહી જંગલને લઈ બોધરામાં આવ્યો અને પદ્મણીના ઝોરડામાં તેને પશુ બંધ કરી દીધું.

મંગો “સ્વપ્નુ તો નથી?” સમજી આંખો ચોળતો ઝોરડીમાં આવળ વધ્યો જ્યાં એક ખુરસી સાથે અથડાયો.

પદ્મણી સુનેલી હતી અથડાવવાનો અવાજ થતા તે જાગી ઉઠી તે હીમનવાન સ્ત્રી હોવાથી તરત ખીજાનામાંથી ઉઠી બાજુના ટેબલ પર મુકેલી બતી સળગાવી. સામેજ ખુરસી પર નંગ અને રાજા વિહારી-ચંદ્ર ખેંઠેલા જણાયા.

રાજા વિહારીચંદ્રને આવા સમયે અને આવી હાલતમાં આવેલા જોષ પદ્મણીને લાગ્યું કે “રાજા મારી મહોત્તમાં બાચાર થઈ ચોરો માફક મારી પાસે આવ્યા છે. કાં તો મને છોડવી જશે, ને કાં ફક્ત મુલાકાત કરી પાછા વળી જશે,”

પદ્મણીને અત્યાર સુધી એ ખબર તો હતીજ નહીં, કે અસલ રાજા કેદ છે અને નકલી રાજા તેની સામે ખેડો છે. જેથી તેણીએ પુછ્યું.

પદ્મણી-આવી રીતે અહીં આવવાની શી જરૂર હતી? આ બહોદુરોનું કામ નથી.

રાજા-રાણીજી, હું પોતે આવ્યો નથી બલકે નવાબ સાહેબે મને અહીં આણ્યો છે.

પદ્મણી-(આશ્ચર્યથી) શું નવાબ સાહેબ પોતે અહીં લાગ્યો?

રાજા-હા, હું ખરું કશું છું.

રાણી-આમા પણ તેઓનો કંઈ ભેદ હશે? વાર એ બતાવો કે તમે તેજસીંહના રૂપીઆ કયાં મુક્યા છે?

રાજા-તેજસીંહ કોણ? અને રૂપીઆ કેવાં??

રાણી-(દમ થઈ) ઓ હો.....આટલો દુઝો !!!

રાજા-રાણી સાહેબ મારા દુઝા માટે તમારી પાસે કશું પુરાવો છે ?

રાણી-કટાક્ષમાં પુરાવો ? ખરેખર મારી પાસે કોઈ પુરાવો નથી.

હવે હું સપજી. નવાળ સાહેબે મને જેઠાચારો કંઈ હોતો તે ખરોજ હતો.

આટલું કહી રાણી તેને યુસ્માની નજરે જોઈ પલંગ પર પડી

અને પેલો નંગ થોડીવાર વિચાર કરી ત્યાંજ ઢોઢાં ખાતો બેઠો.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

“મંગાનું છેવટ.”

જસોદ જોડરના કેદવી છટકી પોતાના ચેલાઓને
આવી મળ્યો. બુધ્ધો કે જે નવાળનો માણસ હતો
તેને જોઈ થંભીજ ગયો કે “આ કેવી રીતે છુટી
આવ્યો” તરત મકાન તરફ પાછો વળ્યો.

ચેલાઓ તેજસોદનાં સપળી હકીકત પુછવા લાગ્યા જેના જવાબમાં
તેજસોદે કહ્યું.

તેજ-મારી તો એટલીજ હકીકત છે કે હું આટલા દીવસ જોડરની
કદમાં રહ્યો તમે તમારી હકીકત કહો તમે શું શું કર્યું ? જેની જોડ
મેળવી હું મારું કામ શરૂ કરું.

સાથી-સરદાર તમારા ગયા બાદ અમારાથી પણ કંઈજ થઈ
શક્યું નહીં, હા એટલી ખબર પડી છે કે સરદાર અમરસોદને
તમારી કંઈક જરૂર પડી છે.

તેજ-સરદાર અમરસોદ કોણ ?

સાથી-તેજ સરદાર કુશિનસીંહનો પિત્રાષ્ટ, જે પોતાના નાનકે બાઇને ભાગ કાઢાની મીલકતમાંથી હજમ કરવા માંગે છે.

તેજ-હા હા. પણ હું તેને ઓળખતો નથી ?

સાથી-ઓળખાણ કરતા કેટલી વાર લાગે છે ?

તેજ-હા પણ, તે મને શા માટે મળવા માંગે છે ?

સાથી-જોકર સાથે તેને કંઈ ઝગડો થયો છે.

તેજ-તે પોતે કંઈ બહાદુર છે કે ?

સાથી-બહાદુર છે. એટલુંજ નહીં પણ પૈતાદાર એ છે

તેજ-ત્યારે તો બસ છે. તેનું મક્કાન તમે જાણો છે ?

સાથી-હાજી.

તેજ-ત્યારે ચાલો હુંજ જઈને મળું છું, મને પણ એક સાથીની જરૂર છે.

આટલું કહી તેજસીંહ પોતાના એક સાથીને લઈ અમરસીંહને મક્કાને પહોંચ્યો ? ત્યાં જઈ સાથીને વિદાય કર્યો અને પોતે તોરને કહેવડાવી અંદર ગયો. અંતે એક બીજાને ઓળખતા નહતા જેથી થોડીવાર સુધી શાંતી રહી, બાદમાં અમરે પુછ્યું.

અમર-થું હું મારા માનવંતા પરાણાતું નામ જાણી શકુ છું ?

તેજ-જો કે હું 'મારું' નામ કાઢને બતાવતો નથી, છતાં અમારા બિખ્યમાં ચતારા સંબંધ તરફ નજર કરીને કહું છું કે 'મારું' નામ લુટાર તેજસીંહ છે.

અમર-હેં રાજ તેજસીંહ !

તેજ-આ તમારી લાયકાત છે, નહીં તો 'મારું' જેતા અત્યારે મેં બહારવટું લીધું છે.

અમર-રાજ સાહેબ હું મારા નસીબને ધન્યવાદ આપું છું

કે જે માણસને હું મુક્તથી શોધી રહ્યો હતો, તે નામદાર બાળે પોતે મને બાવીને મળ્યા.

તેજ-હું પણ જોજ વાતની ખબર મળ્યાથી આવ્યો છું. બોલો શું કામ છે ?

અમર-હું નવાખ મુન્સિઅલીના બેદો હકેળવા માટે રાતદીવસ પત્નો કરી રહ્યો છું. આ શું વાત છે, કે પહેલાં તેણે મને કેદ કર્યો, પછી ૧૧ લાખ રૂપીઆના વચન પર મને છોડી મુક્યો અને મારા જેવ યવા પછી મારા નોકરે વધૂ રીપોર્ટ પોલિસમાં બખાવી, તેના મકાનની ઢાકપર ઝડપી લેવડાવી જખાંથી કંઈ ન મળવાથી નવાખે અપમાનનો દાવો માંડવાને બદલે તેને કેદ કરાવ્યો. હવે બાળે ખબર મળી છે, કે મંગાને કેદખાનામાંથી પાછો છઠાવી ગયો છે. મને લાગે છે કે તેણે કાંઈ જખરદસ્ત કામ માથે લીધું છે અને બીક છે, કે તે હજીયુલ કરેલા ૧૧ લાખ રૂપીઆ પણ છોડશે નહીં.

તેજસીંહ-હું તમને દરેક રીતે મદદ કરવા તૈયાર છું. હા જુઓ જોને તમે નવાખ મુન્સિઅલી કહો છો તે ખરી રીતે મકાન છુટાર જોડર છે, અને તેના બેદ બરમો હકેળવામાં મનુષ્યની બકકલ પાછી પાની કરે છે. તેણે જોકલા રાખ વિહારીચંદ્રનેજ કેદ કર્યો નથી બલકે મારી બવિખ પત્ની પદ્મણીને પણ કેદ રાખી છે મેં રાણીને સાથે આવવાનું કહ્યું પણ તે મારી બહાદૂરી જોવાની ઇચ્છા રાખે છે. તેનું કહેવું છે કે હું તેને જવામર્દીથી જોડર સાથે મુકાબલો કરીને છોડવી બકડું, હું તેને ખરા અંતઃપરજથી બાહું છું પણ તેણી માટે બરોસો ન હતો હું સમજતો હતો કે તે રાખ વિહારીચંદ્રને બાંહે છે. અને તેનીજ સાથે લગ્ન કરશે પણ તેને મળ્યા બાદ માલમ પડ્યું કે તેના હૃદયમાં મારા માટે હજી રથાન છે અને જો હું તેને જોડર સાથે મુકાબલો

હરી છિડતી લાઈ તો જરૂર તે મારી મશે.

અમર-તો હવે આપ શું આહા છો ? હું દરેક રીતે તૈયાર છું ?

તેજ-જમ ત્યારે મારી સાથે આવો.

અમર-હું તૈયાર છું.

તેજ-વાઈ તૈયાર રહેજો હવે હું જઈ છું પછી મળીશ.

એટલું કહી સલામ સાહેબજી બાદ તેજસીંહ પોતાના સ્થાન તરફ ચાલતો થયો તેને ગયા બાદ અમરસીંહ તેજસીંહની મુલાકાત માટે પોતાની તમદારને મુખ્યારક્ષા બાદ આપવા લાગ્યો તેમજ જોકર જેવે બચાંકર લુટાડના મુકામલા માટે જાત જાતના તરંગો બાંધવામાં પડ્યો. થોડીવાર પછી આ વિચારોમાં હતો કે એકાએક કાંઈના પગલાનો અવાજ સાંભળી સ્વસ્થ થયો જેવોજ માથું ઉંચકી જુએ છે તો સામે જોકર હમેલો જણાયો જેણે હરતા હરતા કહ્યું.

નવાજ-સરદાર સાહેબ લાવો વચન પૂરો કરો.

વાક્ય સાંભળતાજ અમરસીંહનું ખુન ઠરી ગયું મહેરા પીળા અને હોઠ સફેદ મધ ગયા. આવા બચાંકર માણસથી વચન જાંજ કરવા । વિચારે તેના હોશ ઉડાવી દીધા ગળું સુકાવા લાગ્યું અને તે કોઈપણ જાતનો જવાબ આપવાને બદલે ગળું ભીંજવવા માટે કંઈ ગળતો હોય તેમ કરવા લાગ્યો નવાખે જોયું કે હવે સીધી આંખોએ ધી કાઢવામાં માત્ર નથી જેથી ગુસ્સામાં કહ્યું.

નવાખ-તમે મને ઝોળખતા તો હશેજ ? ને કદાચ ન ઝોળખતા હશે તો જાણી લો કે હું ત્રાસદાયક લુટાડ જોકર છું કે જેનું નામ સાંભળી બાળક બાળક પણ ત્રાસી ઉઠે છે.

અમર-(નસીબ અજમાવતા) આવી રીતે ધમકાવી રૂપીઆ કઢાવવા એ કંઈ બહાદુરી ન કહેવાય.

નવાળ-હું ધમકાવવા નથી આવ્યો. બહુ રૂપીઆ એવા આવ્યો છું.
અમર-અલબત્ત મેં વચન આપ્યો હતો પણ અત્યારે મારી
પાસે નથી મને મુદત આપો.

નવાળ-તમારું વચન મુદત માટે ન હતું.

અમર-મને શું ખબર હતી, કે આપ આટલીજ જલ્દી આવશો ?

નવાળ-નહિ, એમ બોલો કે મને રૂપીઆ આપવાની તમારી
દાનતજ ન હતી.

અમર-કેમ નહીં પણ અત્યારે લાચાર છું આપી શકતો નથી.

નવાળ-શું અત્યારે તમે રૂપીઆ આપવા લાચાર છો ? જો
અત્યારે આપવા લાચાર હશો તો સદા માટેજ લાચાર રહેશો છું કહું
છું કે હું અત્યારે કદનેજ જલ્દી એતવું હોય તો ચેતો.

અમર-એમ કે ?

નવાળ-હા હા (પીસ્તોલ તાકી) આમ જુઓ.

નવાળને પિસ્તોલ કાઢી પોતાની તરફ તાકેલી જોઇ તે થંભી
ગયો થોડીવાર શ્વાંત રહ્યા બાદ ઠીક થતા બોલ્યો.

અમર-જૂઓ આમ ન કરો આ બહાદુરી નથી.

નવાળ-બહાદુરી બહાદુરી સાથે કરવામાં આવે છે. તમારા
જેવા પોતાઓ સાથે નહી. કહું છું કે જલ્દી રૂપીઆ મળી આવે
નહી તો (ફરી પિસ્તોલ તાકી);.....

અમર-રાખો રાખો મને ઉઠવા દો.

નવાળ-(પીસ્તોલ ગળવામાં નાખી) હા ઉઠો. જલ્દી કહો ચાવીઓ
ક્યાં છે ? લાવો હું પોતે કેસ બોક્સ બોલી મારા રૂપીઆ મળી બહુ
ખાતરી રાખે. ૧૧ લાખથી એક પાંચ પણ વધુ ન લઇશ.

અમર-હા ઉઠ્યો અને ઉઠાસ ચહેરે કેસ બોક્સ કાઢી ૧૧

ભાખ રૂપીઆ કાઢ્યા જે પ્રત્યે નવાખ મોહ્યો.

“તમે જેટલી સહેલાઈથી આ ૧૧ ભાખ એકઠા કર્યા તેટલીજ સહેલાઈથી હું તે લઈ જાઉં છું ભાવો.” અમરસીંહે નોટાનું બંદન બેઠરના હાથમાં આપતા ક્યામણી નજરે તેના મોં પર બેથું નોટાનું બંદન કોટમાં થૂકતાજ તે હસ્તા ચહેરે સભામ કરી બહાર નીકળી ગયો.

રસ્તા પર આવી ગજવામાં હાથ નાખી થોડીતાર ચારે તરફ જોઈ ધરતો રસ્તો લીધો મકાન પર આવી રૂપીઆ પોતાના કેશ બોક્સમાં મૂકી એક ચોપડી જેવા ભાગ્યો.

થોડીતાર પછી મહાદેવે આવીને કહ્યું,

“રાણી સાહેબ તેનાથી ખુશ નથી એમ માલમ પડે છે,”

નવાખ-તે શું શું સંભળ્યું ?

મહા-તેજ રૂપીઆ વિશે પુછતી હતી.

નવાખ-રાણી વહેમાઈ તો નથી ને ?

મહા-કોના પર રાજા વિહારીચંદ્ર પર ?

નવાખ-હા તે સમજી તો નથી ગઈને ? કે એ ખરો રાજાજ નથી

મહા-નાજી તે કેવી રીતે મમજી શકે છે ?

નવાખ-તારૂં તુ જા અને પેલો બુધીયો આવ્યો છે તેને મોકલ.

મહાદેવ ‘વારૂ’ કહી બહાર ગયો અને બુધીયાને મોકલી આપ્યો.

જેણે સભામ કર્યા આઠ નવાખે કહ્યું.

નવાખ-કેમ બુધીયા તુ તેજસીંહની ખબર આપવા આવ્યો હશે ?

બુધીયો-હાજી હું ક્યારનો આવેલો છું. તે કેવી રીતે છટક્યો ?

નવાખ-મહાદેવીની ગફલતથી હા. સંભળાવ શું સમાસાર છે ?

બુધીયો-જાણવા જોગ કંઈ નથી અસમત તે પોતાના એક સાથી

સાથે અમરસીંહને ત્યાં ગયો છે.

નવાળ-વાર હવે એક કામ કર, આજે તેના ચેલાઓનો પીછો
છોડી તેની પોતાનીજ પૂઠ પકડ ને અને તો અમર સાથેની તેની
વાતચીત પણ સાંભળી આવ;

બુધીયા-એક તે શું મુશ્કેલ છે? હમણાં જ જાઉં છું.

નવાળ-નહી, રાતે જજો. તેઓ રાતેજ મળશે.

બુધીયા-વાર ત્યારે આઠ વાગે જઇશ.

નવાળ-હા અત્યારે આરામ લે.

બુધ્યાના ગયા બાદ નવાળ પોતાની પુરશી પરથી ઉડીને ધીમે
પગલે આમનેમ આટાં મારવા લાગ્યો તેમજ વિચારવા લાગ્યો કે

"તેજસીદ અમરને શા માટે મળતા ગયો હશે?... ..

હા પદ્મણીએ તેને બહાદુરીથી લઇ જવાનું કહ્યું હતું નથી તે અમરને
મળી તેમ કરવા માંગતો હશે. ત્યારે તો જરૂર તે હુમલો કરશેજ તેને
સતોષ થઇ ગયો છે. કે મારા એમ કરવાથી પદ્મણી જરૂર મારા
કબજામાં આવશે. પણ તેમ થવું મુશ્કેલ છે. અત્યારથી પદ્મણી તેને
મળે એ મારા પ્રોત્સાહથી વિરુદ્ધ છે જ્યાંસુધી ખરા વિદારીયદ્રને એ
ખાતરી ન થઇ જાય કે પદ્મણી તેને ઢિઢકારે છે. સાં સુધી તેજસીદ
પદ્મણી સાથે સુખમાં રહી શકતો નથી તેજસીદજ રાણીનો ખરા
હકદાર છે અને તેની મહેનતનો પુરેપુરો બદલો મળે એ મારે ધ્યાન
રાખવું જોઇએ. હું તેનેજ પદ્મણી સાંપીશ પણ અત્યારે નહીં સીંચાના
મન પર ભરોસો ન કરવો જોઇએ"

અહીં આઠ વાગતાજ બુધીયો પોતાના કામ માટે બહાર નીકળ્યો
અને અમરસીંહના મકાન પાસે જઇ એક હોટલમાં બાહ પીચને બહાને
પોતાના શીકારની રાહ જોતો બેઠો,

આખરે દસ વાગતાને શુમારે તેજસીદ અમરસીંહના મકાનમાં

જતો દેખાયો તરતજ બુધીવાજે એની સફાઈથી તેની પુઠ પકડી કે
બરાબર તેની પાછળ અમરના મકાનના પગથીઆ ચઢી ગયો અને
સાવચેતીથી અંદર ચનારી વાનો સાંભળવા તૈયાર રહ્યો.

તેજસીંહ જેવોજ મકાનમાં દાખલ થયો કે અમરસીંહે કહ્યું.

અમર-આખરે ૧૧ લાખ.....

તેજ-શું શુંજા લાઇ ગયો ?

અમર-હા તમે હોત તો કદાચ બચી જાત,

તેજ-ખાદ ધણાજ ખેદની વાત. ચાલો કંઈ નહીં જોઇ લઇશું"

આ આજ્ઞા બર્મા વાકયો સાંભળી અમરને કેટલીક ધીરજ આવી
અને તે પોતાની ગએલી રકમ પાછી મળશે એ વિચારથી ખુશ થયો
અને સઘળી હકીકત આદીથી અંત સુધી કંઈ સંભળાવી વાત પૂરી
થયા ખાદ તેજસીંહે પુછ્યું.

"કેટલા વાગ્યા હશે ?"

અમર-ખગીયારનો આશરો છે.

તેજ-નો હવે ચાલવું જોઇએ.

અમર-માણસો કેટલાક લઇશું ?

તેજ-તમે જોઈલાજ ચાલો જોડરના મકાન આગળ મારા બે
સાથી ઉભેલા છે બસ એટલા માણસો બસ થશે.

અમર-પણ મુકાબલામાં વખતે ધટશે ?

તેજ-ધભરાવો નહીં જો કે જોહર બહાદુર છે છતાં તે મને પણ
સારી રીતે ઝોઝખે છે. તે શીવાય મારી ધારણા મુજબ તેના ત્રણજ
માણસો હશે અને આપણે ચાર છીએ.

અમર-પિસ્તોલ ખીસ્તોલ બધું છે ને ?

તેજ-હા બે છે ચાલો જલ્દી કરો.

ઉપલું વાક્ય સાંભળી ખુશીયો ત્યાંથી પલાયન થયો અને નવાળને
આવી જણાવ્યું,

“તેઓ આવે છે.”

“હું પણ તયાર છું.”

“તો તું તેઓને અંદર આવવા ફરિયાદ કરું?”

હા મદદ તમે લોકો પણ સંતાપ જાઓ નથી તે જોમજ
સમજો કે અહીં કોઈજ નથી.

“મહાદેવ ક્યાં છે?”

“(આવીને) બોલો સરકાર.”

“જો અમર અને તેજ આવી રહ્યા છે તેને રોકતા નહીં તમે
બંને એકાદ જગ્યા પર શાંત છુપાઈ જાઓ પણ મોકાની વાર જોતા રહેજો.

મહા-આપ ક્યાં જશો?”

જોકર-હું પદમણીના ભોંયરાની પાછલી ભીંત પાસે ઉભો છું.
તમે મોરચા પરજ થોભજો.

મહાદેવ અને ખુશીયો ભોંયરાના દરવાજાની સામેની ઝોરડીમાં
સંતાઈ ગયા.

નવાળ હજી જોકર પદમણીની ઝોરડીની પાછલી ભીંત પાછળ
આવી ધણી સાવચેતીથી ઉભો થઈ ગયો તે જગા એવી હતી કે
જ્યાંથી તે સુધાને જોઈ શકે પણ કોઈ તેને જોઈ શકતું ન હતું.

ખીજી તરફ અમર તૈયાર થઈ તેજ સાથે નીકળ્યો બંને નવાળના
મકાન આગળ આવી પહોંચ્યા તેજસીંહે અંદર જાંડી જોયું તો કોઈ
ન દેખાયું અમરસીંહેને પોતાની પાછળ માલવાનો છકારો કરી તે
અંદર દાખલ થયો જોકર નહતો પણ બતી વિગેરેની જાકવજીથી
એટલું કળાયું કે તે ધરમાજ છે આગળ જતાં મહાદેવની ઝોરડીમાં

જોયું તો ભાસ થયો કે તે કામ ચીજ લેવા ખાસ ખુલ્લું મુખ બહાર ગયો હતો.

અમરને ધીમે પગલે આવવાનું કહી તેજ ભોંયરામાં ઉતર્યો અને એ કદખાનાની ઝોરડી પાસે આવી ખારણીની સાંકળ ધક્કી સાવચેતીથી ઉઘાડી.

અત્રે તેજસીંહ અમરસીંહના કાનમાં કહ્યું.

“તમે ભોંયરાની સીડી પાસેજ થાઓ છું એટલો અંદર જઈ છું. સાવચેત રહેજો છું બોલાવું ત્યારે આવજો.

આટલું કહી તેજસીંહ ઝોરડીમાં દાખલ થયો અને સૌથી પહેલા બત્તી સળગાવી અને ગુઠણીએ પડી તેણે પદમણીના પગને હાથ લગાવી તેને જમાડી.

પદમણી અમકીને ઉઠી એકી તેજસીંહ પર નજર પડતાંજ તે બોલી:-

“કેમ જોકરથી મુકાપલો કર્યો?”

તેજ-હું તે મુકામલા માટેજ આવ્યો હતો પણ તે.....

તે વાક્ય પૂર કરીજ રહ્યો હતો કે તેની નજર ઝોરડાના જમણા ખુણા પર પડી જ્યાં પેત્રો નંગ સુતેલો હતો રાજા વિહારીચંદ્રને જોતાંજ તેના હૃદયમાં ભડકા લેતી ઇર્ષ્યા અગ્ની એકદમ આંખોમાં આવી ગઈ પણ તેણે ધક્કીજ સહનશ્વિલતા વાપરી અને ધીમેથી બોલ્યો.

“આ કાણ પડેલું છે?”

રાણી-થું તમે તેઓને ઝાળખતા નથી?

તેજ-શાલુ રાજા વિહારી?

રાણી હા.

“તે અહીં ક્યાંથી?”

“જ્યાં હું ત્યાં તે.”

“આહ ત્યારેજ તમે મારા પ્રેમને આવી રીતે પિચ્છારો છો?”

“તમારા સવાનને એ વાતથી શું સંબંધ?”

“મને શું ખબર હતી, તમારો પ્રેમ એટલી હદ સુધી પહોંચી ગયો હશે કે કેદમાં પણ સાથેજ રહેશે?”

“ખરી રીતે મારી એ ઇચ્છાજ ન હતી. ને કદાચ હોય, તોએ આપ જાણો છો કે એક કેદની ઇચ્છા ક્યાં સુધી પૂરી થઈ શકે છે?”

“તમારી વાત હું કયુમ કરું છું (કેડીને) કદાચ તેણે એ ઇચ્છા દર્શાવી હશે?”

એટલું કહી તે યુરસામાં આગળ વધ્યો અને સુતેલા વિહારીને એક ઠોકર મારી. તે બિચારો ગભરાઈને ઉડી ખેડો હજુ તે આંખોજ ચોળી રહ્યો હતો કે તેજશીહે કહ્યું

“વિહારી હજુ પણ પ્રેમનો નીશો તમારા આંખમાંથી નથી ગયો ? નેશમાંએ પ્રેમની પૂંજ કરવા આવી પહેંચ્યા કે ?!”

“(વિસ્મીત થઈ) આપ આ શું કહી રહ્યા છો ? કેનો પ્રેમ અને કેવી પૂંજ ?!”

“મારા અને પદ્મણીના દુઃખોતુ મૃળ કારણ તમેજ.....”

“(વાત કાપી) હેં હું?”

“(કોધમાં) હા હા તમેજ છો.”

“જાણ તમે જુઓ છો. (યાદ આવતા) પણ તમે છો કોણ?”

“હું કોણ હું? જુલી ગયા?? પદ્મણીનો અસલ હકદાર રાજ તેજસીંહ.”

“રાજ તેજસીંહ?”

આશ્ચર્યથી એટલું કહી વિહારી ઉઠવા ગયો, પણ તરતજ તેજશીહે

તેને મુકાબલો કરવા હો છે. એમ સમજી પિસ્તોલ મારી દીધી.

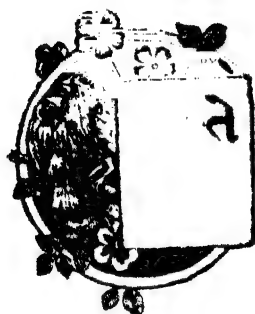
એકજ જાગીમાં મંગો રવધામ પહોંચે પથણી પણ એમાન થઇ જમીન પર પડી ગઇ.

પિસ્તોલનો અવાજ સોમળતાંજ જોડે પાછલી તરફનું આરણ્ય તોડી ઝોરડીમાં ઘાખઘ થઇ જુએ છે તો તેજ અને અમર પલાયન થઇ ગયા હતા તેમજ પદમણી અને નકવી રાજ જમીન પર પડેલા હતા.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

“પોલીસ તપાસ”

જસોદે પોતાના અમાઝ માટે રાતનાને રાતનાજ અમરસોદને સાંધે લઇ પોલીસ યોડી પર આવી ત્યાંના પોલીસને અખર આપી ઇન્સપેક્ટરને જગાડવાનું કહ્યું. ઇન્સપેક્ટરે સરદાર અમરસોદને જોતાંજ પુછ્યું.

“કમ સરદાર સાહેબ મંગા માટે કંઈ બાતમી લાગ્યા હો કે?”

“છે તો બાતમીજ પણ મંગાની નહી, રાજ વિકારીચંદ્રના ખુનની”

“(આશ્ચર્ય પામી)હે રાજ વિકારીચંદ્રનું ખુન? તે ક્યાં હતા?”

“(તેજને આંગળી બતાવી) તમે એમને જોળખતા હશો એ રાજ તેજસીંહ છે.”

“ઓહો અહોભાગ્ય તેમને હું જોળખું છું (તેજ તરફ) બોલો નામદાર આટલી રાતે તરદી ક્ષેત્રનું પ્રયોજન

તેજ-સરદારજ તમને સધળી હકીકત જણાવશે.

અમર-વાત એમ છે કે રાજા તેજહીંદને નવાખ મુન્સીફઅલી પર વહેમ મથો કે તે નવાખના વેપમા પ્રખ્યાત બહારવટીઓ જોડર છે અને તેણે રાજા વિહારીચંદ્ર તેમજ રાણી પદમણીને પોતાને ત્યાં કેદ રાખ્યા છે જેથી અમે વિચાર કર્યો કે પહેલાં વહેમ પુર્ણ કરી ખાદમાં પોલીસમાં ખબર આપીશું.

આ વિચારથી અમે જાને તેના મકાને ગયા પણ તેણે અમને રાજા વિહારીચંદ્રના સાથી સમજી પકડવાની કોશિષ કરી પણ અમે આલાહી વાપરી છટકી ગયા જેવાજ અમે બહાર આવ્યા કે અમને અમારી ભારે અળવખી વચ્ચે તેના મકાનમાંથી પિસ્તોલનો અવાજ સંભળાયો અને તરતજ રાજા વિહારીચંદ્ર જેવી એક આહતી ચીસ સંભળાઇ જે તેઓએ મરતી વખતે કાઢી હશે એમ અમે ધારીએ છીએ.

ધન્સ-(અમરને)તમે રાજા સાહેબને ત્યાં જોયો હતો ?

અમર-નહી.

તેજ-મેં જોયો હતો પણ મરતી વખતે નહી.

ધન્સ-તો આ વાત નિર્મુળ છે કદાચ તેણે તમારી તરફ ફાપર કીધો હશે.

તેજ-તે ગમે તે હોય રાજા વિહારીચંદ્રની ચીસ પરથી અમને વહેમ મથો હતો કે કદાચ તેણે તેમનેજ ખલાસ કરી નાખ્યા હશે જેથી અમે રીપોર્ટ આપવા આવ્યા હતા.

ધન્સ-તામદાર આપનું કહેવું ખરું છે. પણ નવાખ મુન્સીફ અલી જેવા માણસ પર કેઈપણુ જાતનો આરોપ મૂકતા પહેલાં પાયેદાર અને મજબુત પુરાવા મેળવવા જોઈએ. એકનો આપ લોકો તેમના મકાનમાં એવી મોડી રાત્રે ગયા કે તે તમનેજ ચોર ઠેરવી પોતાની સલામતી માટે પિસ્તોલ ખાવાનું જણાવે તો વધુ મુશ્કેલી

આવી પડે.

“ભુએને” તેણે આગળ જણાવ્યું પેલા મંગાને એ બદલ કેયું ભોગવવું પડ્યું એ કે અત્યારે તે નાસી ગયો છે. માટે મારે તો વિચાર છે કે નવાજ મુન્સિફઅલી જેવા માણસ પર આરોપ મુકતા અમને સંપૂર્ણ વિચાર કરી લેવો. જોઈએ આપ પણ સવાર સુધી વિચારી જુઓ, જે કદાચ એમજ હશે તો આપણે તેમના મકાનની ઝડતી લઈશું પણ હા. આપસોફો પર ચોરીનો આરોપ તો લાગુ પડેજ છે. તે ધ્યાન રાખવાની જરૂર છે.

પોલીસ ઇન્સપેક્ટરનું આવું બાપણ સાંભળી રાજ તેજસીંહ તેમજ અમરસીંહ ઠંડા પડી ગયા અને શીકે મોઢે ત્યાંથી નીકળી મકાન પર આવ્યા તેજસીંહ પણ તેનાજ મકાનમાં સુવાનો ઇરાદો કરી નાખ્યો. બીજાનામાં પડ્યા પડ્યા બંનેએ વાતો શરૂ કરી.

તેજ-સરદાર સાહેબ યુકિન તો બહુી સરસ થોળ હતી પણ સફળ ન થઈ.

અમર-કંઈ નહી સવારે વાત સવારે તો તેઓને રીપોર્ટ લેવોજ પડશે.

તેજ-અત્યારેજ થઈ જત તો સારું માત

અમર-ઇન્સપેક્ટરે એ પણ ઠીક કહ્યું કે અમારા પર ચોરીનો આરોપ આવે એ અશબિત છે.

તેજ-એ તો જાણે ઠીક છે પોલીસો. પોતેજ નવાબથી બીએ છે નહી તો તે વાતમાંજ ઉલટું ચતું મુકી રીપોર્ટ લઈ અત્યારેજ તપાસ કરી નાખતે સવાર સુધી તો તે કોણ જાણે શુંનું શું કરી નાખશે.

અમર-કરશે શું ? રાજના મહાને તે ક્યાં સંતાડશે બદલે કું તો ધારું છું કે તે પોતાને નિર્દોષ સમજે છે તેને શી બીક છે કે તે અમને સંતાડે ?

તેજ-તમારું કહેવું ઠીક છે પણ રાજ્ય તેના મહાનમાં કેદ શ્યા
માટે હતો એ પોલીસ પુછશે ત્યારે ?

અમર-હા, એ પણ એક સવાલ છે તમારું કહેવું બરાબર છે.

તેજ-અદે માફ તો કારણ અહીં સુધી છે કે તે જાણને પોતાના
બોંબરમાંથી છાટી દેશે.

અમર-છતાં આપણા જવાથી એટલું તો થશે કે આપણા પર
શુદ્ધો કાચુ પડશે નહીં.

તેજ-હા આપણે છુટી જઈશું. ચાલો સવારે જોઈશું હવે ઉંઘ
આવી રહી છે.

એટલું કહી જાને પોલીસવાર બાદ સુષ ગયા સવાર થતાં જાને
આ પાણી પી થાણા પર ગયા નેજાને જોતાં જ ઇન્સપેક્ટર સમજી
ગયા અને બોલ્યો.

ઇન્સ-પધારો હું તમારીજ વાર જોઈ રહ્યો હતો.

તેજ-આપે રાત્રેજ કંઈ ક્યું હોત તો ઠીક થાત. હવે તેઓ
જાણને સંતાડી ચુક્યા હશે.

ઇન્સ-નામદાર ! ખુન માથે ચઢી બોલે છે. શામ માલમ પડ્યા
વગર રહેશેજ નહીં.

અમર-વારું હતે શું ધાર્યું છે ?

ઇન્સ-ધારવાનું શું છે ? આપ રીપોર્ટ લખાવો.

જ્યા તેઓ સધળા રીપોર્ટ લખાવી પોતાને મકાને આવ્યા.
તેઓના મયા બાદ પોલીસ ઇન્સપેક્ટરે સી. આઇ. ડી. ઇન્સપેક્ટર
રસુલ બેગને બોલાવી તેની સલાહ પુછી

ઇન્સ-બેગ મહેબ બોલો તમારી શું સલાહ છે ?

રસુલ બેગ-મારી સલાહ તમને કદાચ ગમશે નહિ. કારણ કે મને
આ તો જાને નાશારો પર પણ શક છે.

ધનસ-અસંભવિત, એમ હોત તો, રીપોર્ટ આપવા આવતેજ તેઓ નહીં.

બેગ-એમ તો ખુબી છે ને. કે અહીં રાત્રે કાંઈના મકાને જવું અને ઉપરથી પોલીસમાં રીપોર્ટ એ ને પાવવો.

ધનસ-હા, એ વાત શક પડતી છે. કે તેઓ આટલી રતે ત્યાં કેમ ગયા હતા?

બેગ-અહીં મને તે મંગાના છુટકારા માટે પણ સરદાર પરજ શક છે.

ધનસ-કેમ?

બેગ-કેમકે રાજા તેજસી હ અને સરદાર અમરસી હ વચ્ચે રાજા વિહારી ચંદ્ર અને રાણી પદ્મણી વિષે કંઈ બેદ છે. જેના કટલીક માહિતી મંગાને પણ હશે. જેથી તે બેદ પોલીસને મંગા ન કહીદે એ ધરદારી તેને છોડવી સેવામાં આવ્યો છે.

ધનસ-પતવા બેગ છે

બેગ-નેમજ વિહારીચંદ્રનો ખુબી પણ આ એમાંથીજ કાંઈ એક છે?

ધનસ-તો પછી એની તપાસ કેવી રીતે થશે?

બેગ-એમ તમારા ધ્યાનમાં આવે તેમ

જાને આ સલાહ કરીજ રહ્યો હતા કે એમ માણસે એકદમ ગમરાટમાં આવી કશું.

“સાહેબ હું એમાંમાં કંઈ કહેવા માણું છું.”

ધનસ-અહીં અમારા એ શિવાય બીજાં કાણ છે? કહેા શું કહેવા માંગે છે?

“વાત એમ છે” આવતારે કશું કે “ગઈ રાત્રે આશરે આગેક વાગતને શુભારે હું સીનેમાં જોઈ મારા ઘરે આવી રહ્યો હતો. કાલાખાના રોશન વાળી ગળી બટારી આગળ જતા ડાબા હાથ પર એક ભાંગેલું મકાન છે. જ્યાં મેં એ મૃત્યુને એક ખુણામાં શાંત

રીતે ઉભેલા જોયા તેમજ તેઓના પગ પાસે એક સફેદ હાંબી ચીજ પડેલી જણાઇ જે પર મને મનુષ્ય હોવાનો શક ગયો અને હું તરત સમજી ગયો કે આ લોકો મનેજ જોઇને થોભી ગયા છે જ્યો હું આગળની ગળીમાં વળી ગયો અને ત્યાં સંતાઇને જોવા લાગ્યો. સરકારી ખત્તીનું મંદ અજવાળું હોવાથી હું સ્પષ્ટ જોઇ શક્યો કે તેઓ તે લાશને અંદર બંધ ગયા અને થોડીવાર પછી ત્યાંથી કપડા ખંખેરતા બહાર નીકળી ફાલામા તરફ ચાલતા થયા. આ જગત જોઇ હું મયનો માર્થો ઘેર જઇને સુતો.....

બેગ-તમે ત્યાં જઇ તે લાશને ન જોઇ ?

માણસ-તેજ તો કહું છું કે રાત્રે તે મકાનમાં જવાની હોંમત ન ચાલી પણ અત્યારે લોકોની નજર બચારી હું તે બાંગેલા ઘરમાં જઇ જોઇ આવ્યો.

ધન્સ-તો તે મનુષ્યની લાશ હતી ?

માણસ-હાજી મનુષ્યની કાષ્ટક પુરૂષની છે.

ધન્સ-(રસુલ બેગ પ્રત્યે) મી. બેગ આપ આ માણસ સાથે ખનાવવાળી જગ્યાએ જઇ જોઇ આવો કદાચ તે રાજનીજ હશે.

બેગ "બહુ સારું" કહી ખીખ બે માણસો મથે લઇ ત્યાંથી નીકળ્યો અને ફાલામા વટાવી તે બાંગેલા ઘરમાં ગયો. લાશ જોઇ આજુબાજુના માણસોને ખોશાની જોઈતી ખીના લખી અને લાશને એક ગાડીમાં નાખી ચાણામાં આવ્યો.

લાશને જેતાજ ધન્સપેકટરે કહ્યું.

"અરે એતો મંગો છે ? કાષ્ટએ તેને ગાળા મારી છે."

બેગ-હું પહેલાજ કહી ચુક્યો, કે પેલા ખેમાથીજ કાષ્ટ ખૂતી છે. રાજ વિહારીયંતનું નહીં ને મંગાનું ખૂન કર્યું અને તે પણ એટલાજ માટે તે કે તે તેઓનો બેદ કાઇને ન કહી કે.

મેગની દલીલો સાંભળી ઇન્સપેક્ટર ખુશ થઈ ગયો, બદલે તેને એક બે શામાશીના કપડાંએ કહ્યાં બાદ ખાતમી આપનારની જુઓની તથા નામ જાણી તેને રજા આપી.

તેના ગયા બાદ બંને ઇન્સપેક્ટરોએ અમરસીંહ અને તેજસીંહ પર મંગાના ખૂનીઓનો શક જાહેર કરી તેઓને ચાણામાં બોલાવ્યા. વધુ શક અમરસીંહ પર હતો જેથી ઇન્સપેક્ટરે સર્વથી પહેલા તેને જ કહ્યું.

ઇન્સ-સરદાર સાહેબ અમને આશા ન હતી કે તમારા જેવા એક આબરદાર માણસ, કોઈ છુપી કાંત્રા માટે પોતાના નોકરનું જ ખૂન કરશે.

જો કે આ વાક્યેજ સરદારના જાત્ર ગાળી દીધા હતા. છતાં જ્યારે તેણે મંગાની લાશ જોઈ ત્યારે તેના હોશ કોશ ઉડી ગયાં તેણે અટકતાં અટકતાં કહ્યું.

‘હું...મારાજ...નોકરનું.....ખૂન.....કેવીરીને કરી શકું છું?’

ઇન્સ-ખાનગી કાવત્રાઓ—માટે સધળું કરવું પડે છે

અમર-પણ તમે વિચારી શકો છો કે મારે ખાનગી કવત્રાઓની જરૂર શું પડી? ખીયારો દગાથી માર્યો ગયો છે.

ઇન્સ-કદાચ તમારો જ દગો હોય?

અમર-(ગુસ્સાનો રોળ કરી) હું ના મહું છું.

ઇન્સ-ત્યારે રાત્ર તેજસીંહનું કામ હશે.

તેજ-હું નિર્દોષ છું.

મેગ-અત્યારે માલમ પડી જશે સરદાર સાહેબ તમામ હકીકત અમારી તજ્જર સામેજ ફરી રહી છે. અમે સરકારી કાયદા સમક્ષ સાચાર છીએ વાદ ગમજને જો આપ ખરેખર ન કહેશો તો અમને આગળ વધવું પડશે.

અમર-હું ખરે કહું છું કે મેં તેનું ખુન કર્યું જ નથી.

બેમ-ત્યારે રાજા તેજસીંહે તેને માર્યો હશે ?

તેજ-(વચમાં બેલના) હા તેમજ થયું છે તે ખુન મારા હાથેજ થયું છે.

તેજસીંહના આ કહેતાજ ઇન્સપેક્ટરના હુકમથી પોલીસોએ તેના હાથમાં બેડીઓ નાખી દીધી ફરી ઇન્સપેક્ટરે પુછ્યું.

“રાજા સાહેબ આપની સચ્ચાઇ માટે હું આભારી છું. હવે થોડો વધુ ઉપકાર કરો. અને એ બતાવો કે તમારા આ કામમાં સરદાર અમરસીંહ પણ જામેલ છે કે નહીં.

રાજા તેજસીંહ ઉર્ફે છુટાર તેજસીંહ સરદાર અમર માફક, આયતો, નામદ, અને પોયો ન હતો, તે છેવટ સુધી નાજ કહેતો રહ્યો. છેવટે સરદારને ખાલી જામીન પરજ છોડીને, એકલા તેજસીંહને મંગાનો ખુરી ઠરાવવામાં આવ્યો.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

“ભેદાનો કોયડો.”

હી નગજ મુન્સીફખલીના બોંયરામાં નવાજે, જ્યારે રાણી પદ્મણીને હોશમાં આવી તે પૂર્વેજ તેના માણસોએ નક્કી રાજા એટલે મંગાની લાજને ખસેડી કીધી રાણીએ હોશમાં આવતાજ કહ્યું

“થું રાજા તેજસીંહે રાજા વિહારીચંદને મારી નાખ્યો ?”

“રાણી સાહેબ તેમ ખનવું અશક્ય છે.”

રાણી-અશક્ય (આમ તેમ જોઇ) અત્યારે તો તેઓની લાજ અહીં પડેલી હતી છું તમે પિસ્તોલનો અવાજ ન સાંભળ્યો ?

નવાખ-પિસ્તોલનો અવાજ સાંભળીનેજ તો હું અહીં આવ્યો છું.

રાણી-તો પછી આપ કેમ કહો છો કે તેને મારવું અશક્ય છે ? મેં મારી નજરે તેમને મરતા જોયા રાજા તેજસીંહ અહીં આવ્યા હતા અને જ્યારે તેઓએ તેમને અહીં જોયા તો તેઓના ગુસ્સાનો પાર ન રહ્યો : છેવટે થોડી ધણી વાત પછી તેઓને પિસ્તોલથી ઠાર કરવામાં આવ્યો.

નવાખ-એ જો કે સંભવિત છે. પણ એ અસંભવિત છે, કે રાજા વિહારી ચંદ્રનો કોઇ વાળ પછી વાંકો કરી શકે.

રાણી-(ચકરાધને) તમે આ શું બોલી રહ્યા છો ? માનોએ છો અને અસંભવિત પણ કહો છો ? જ્યારે હું તમને ખાતરી આપું છું કે તે માર્યાજ ગયા છે ત્યારે તમે કેવી રીતે ના કહી શકો છો ?

નવાખ-હું તેમ કહી શકું છું. જો કે તમારી દરેક વાત પર મને વિશ્વાસ છે અને હું માનું છું કે તેજસીંહ તમને મુકત કરવા આવ્યોજ હશે અને વિહારીચંદ્રને અહીં સુતેલા જોઇ તેને જાણીએ મારી હશે અને તે મરીએ ગયો હશે છતાં રાજા વિહારી ચંદ્ર ખરી રીતે મરીજ નથી શકતા.

રાણી-આ અજબ વાત છે કે પિસ્તોલથી મરીએ ગયા હશે ને જીવતાએ હશે ?

નવાખ-રાણી સાહેબ મારી દરેક વાત જોવીજ હોય છે, જેને સમજતા મનુષ્યની અકલ દંગ થઇ જાય છે.

રાણી-ત્યારે જોમ હશે, કે વિહારીચંદ્રનો આત્મા જુદો રહેતો હશે. પરંતુ તેમ પણ થઇ શકતું નથી. મારી અને રાજાની ધણી વાતો

થઈ આજે આખો દીવસ હું તેમની સાથે લડતી રહીં.....ના ના
રાજા વિહારીનો આત્મા પણ અહીંજ હતો.

નવાજ-પણ હું ક્યાં કહું છું કે તેમનો આત્મા બીજે ઠેકાણે હતો ?

રાણી-ત્યારે તેમને જાણી વાગી નહીં ?

નવાજ-વાગી.

રાણી-તેઓ મરી ન ગયા ?

નવાજ-મરી ગયા.

રાણી-તો પછી આપ કેવી રીતે કહી શકો છો કે તે જીવતા છે ?

નવાજ-મને એ કહેવાનો હક્ક છે.

રાણી-કંઈ પુરાવો ?

નવાજ-રાજા પોતેજ

રાણી-એ કે હું તેમનું મોં હવે જોવા માંગતી નથી છતાં તમારી
આવી ગુચવણ બરેલી વાત પરથી કહું છું કે મને દેખાડો.

નવાજ-હું પણ તમને મારા આ સવાલનો જવાબ લીધા પછી
દેખાડવા તૈયાર છું કે તમે તેનું મોં કેમ જોવા માંગતા નથી ?

રાણી-તે હું પછી કહીશ.

રાણી નવાજની વાતો સાંભળી કાયર થઈ ગઈ હતી નવાજ તેની
આવી હાલત જોઈ હસ્તા હસ્તા સાંથી ચાલતા થયા પોતાના રૂમમાં
આવી મહાદેવને બોલાવી પુછ્યું.

“રાજા વિહારીચંદ્ર ક્યાં છે ?”

“તેમને હું અહીં લઈ આવ્યો છું શું આપ સમક્ષ હાજર કરું ?”

“હા લઈ આવ.”

મહાદેવ બહાર જઈ રાજા વિહારીચંદ્રને લઈ હાજર થયો.
જેને જોતાં જ નવાજે કહ્યું.

નવાખ-રાજા સાહેબ આજે તમારા દુઃખોની મુકતીનો દીવસ છે. માટે ખુશ થાઓ.

રાજા-જોકર હું તમને એક દયાળુ પુરુષ સમજતો હતો. પણ તે ધારણા હવે ખોટી પડી છે.

નવાખ-પડી હશે. પણ ખરી રીતે તો હું દયાળુજ છું. તમારા દુઃખોતું કારણ તમે પોતેજ હતા. તમોએ ક્ષણિક મોજમજાદા માટે એક નિર્દોષ અબળાને ફસાવી તેને જરબાદીના ખાડામાં ધકેલવાની જે કાશિષે કરી હતી તેમજ તેની તમામ મિલકત ખોટી આશાઓ દેખાડી દબાવ કરવાના જે બાજી તમે રચી રહ્યા હતા આ તેનું જ ફળ છે.

રાજા-હશે, હવે મારા દુઃખોનો છંડો કયારે આવશે ?

નવાખ-આજેજ. (ઉડીને) સાતો તમને રાણી પદ્મણી યાદ કરી રહી છે.

વિહારીચંદ્ર માટે આ ખજાર ધણીજ આનંદ ઉપજાવનારી હતી. તેના મહેરા પર એક જાનસાચી પ્રકરી મધ અને તે હર્ષવેશમાં નવાખ મુન્સિફજીની પાછળ પાછળ આવ્યો. નવાખે ભોંચગમાં ઘાખલ થતાં પદ્મણી પ્રત્યે કહ્યું.

“રાણી સાહેબ, શો આ રાજા વિહારીચંદ્ર”

આટલું કહેતાંજ તે ઝોરડા બહાર નીકળી ગયો. રાણીના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો. તે હેરત ભરી નજરે રાજા વિહારીચંદ્ર તરફ જોતી રહી છેવટે તેનથી બોલી જવાયું. “શું આપ રાજા વિહારી ચંદ્રજી છો ?”

રાજા-તહિ રાજા પહેલા હતા અત્યારે તો જોકરનો એક કેદી છું.

રાણી-તમે રાજા તેજસીંહને જોયો હતો ?

રાજા-કેમ રાજા તેજસીંહની યાદ આવી ?

રાણી-મને ખેડ થાય છે કે હું શું પુછવા માંગું છું અને તમે શું જવાબ આપો છો?

રાજા-હું પણ એજ આશ્ચર્યમાં છું કે આજે વર્ષોમાઠ તમે આ શું પુછી રહ્યા છો ?

રાણી-મારો મતલબ એ છે કે રાજા તેજસીંહ ગોળી મારી તે વખતે આપ અહીં હતા કે નહીં ?

રાજા-હું સઘળું સમજું છું. રાજા તેજસીંહ પણ અહીં હશે અને તમે પણ.....

પદ્મણી સમજી ગઈ રાજા ઇર્ષ્યાના જોશમાં કંઈતું કંઈ બકી રહ્યો છે અને તેજસીંહ વિષે અદેખાઈમાં કંઈ કહેવા માંખતો નથી જ્યો તે શાંત થઈ ગઈ. વિહારીચંદ્ર આવ્યો ત્યારથી રાણીના રંગ બદલાએસો જોઈ તે સમજી ગયો હતો કે તેજસીંહ અને રાણી વચ્ચે પૂનઃ ગાઠો બંધાઈ ગઈ છે અને તે હવે મારાથી નફરત કરેછે.

કટલીક વાર સુધી બંનેમાં ગંભીર મૌન્યતા પ્રસરી રહી છેવટે રાજાએ ફરી કહ્યું.

"તો શું હવે આપરાજા સાહેબ તેજસીંહ સાથે રહેવા માંગો છો ?

રાણી-જ્યાંસુધી તમે તમારા બાન ઠેકાણે ન કરશો. ત્યાંસુધી હું કોઈપણ જાતનો જવાબ આપવા માંગતી નથી.

રાજા-જોહરો હવે તો તમને મારા બાન વિષે પણ શંકા હિપજવા લાગી ?

રાણી-હારતો, આજ સુધી હું બૂલતી હતી.

રાજા-(કટાક્ષમાં) જ્યારે તમને તમારી બૂલ માલમ પડી ગઈ તો તેને હવે સુધારી લો હું તેજને અહીંજ મોકલું છું.

રાણી-(આડી થઈ) મોહલવાની કંઈ જરૂર નથી તેઓ પોતેજ અહીં આવી જશે.

રાજા-(ગુરસે થઇ) એમ કે ?

રાણી-(નમ્ર થઇ) રાજા સાહેબ હું ખરું કહું છું કે તમારા જાન ઠેકાણે નથી.

રાજા-(વધુ કોપે બરાઇ) તો શું તમે મને પાગલ સમજો છો ?

રાણી-(ફરી આડી થઇ) એવુંજ કંઇ. વારં એ બતાવો કે રાજા તેજસીંહના રૂપીયા ક્યાં છે ?

રાજા-હવે વારંવાર રાજા તેજસીંહનુંજ નામ લો જો. તેના ક્યા રૂપીયા મારી પાસે છે ?

રાણી-અંજણા થાઓ છો ? શું મેં તમને અનામત રૂપે રાખવા ૧૧ લાખ રૂપીયા આપ્યા ન હતા ?

રાજા-હા. તમે આપેલા પણ તેમાં તેજસીંહને શું સંબંધ ?

રાજા-શું સંબંધ ? રાજા સાહેબ રૂપીયા તેનાજ છે શું મેં તમને એ કહ્યું ન હતું ??

રાજા-શું ?

રાણી-એજ કે તે રૂપીયા રાજા તેજસીંહને છે અને તે હું તમને અનામત રૂપે સંભાળવા આપું છું ?

રાજા-એ મને યાદ નથી.

રાણી-(ગુરસે થઇ) એહો આટલું જુદા ! વારં અત્યારે તમારી પાસે પણ છે કે નહીં ?

રાજા-(નકારાક્રમી) નહીં મારી મગજ પ્રમાણે મેં તેને ખરચી નાખ્યા છે.

રાણી-આ તમે કેમ ક્યું ?

રાજા-(ગુરસામાં ધ્રુજી) પદ્મણી, પદ્મણી હું મારી રીતે સમજું છું કે તેજસીંહની મુજાવાત પછી તમારી હિંમત ખુલી ગઇ છે.

પણ યાદ રાખજો કે હું તે કદીજે સાંખી શકીશ નહીં.

રાણી-સાંખી શકશે નહીં ત્યારે રૂપીઆ કેમ ખાઈ ગયા ?

રાજા-(એકદમ ગુસ્સે થઈ) પદ્મણી હું ફરી કહું છું કે સંભાળીને વાત કરો. તેજ સીંદને જુલો જાઓ.

રાણી-મારો કોઈ વાંધ નથી ગુન્હેગાર તમે પોતેજ છો.

હવે વિહારી ચંદ્ર સાંખી શક્યો નહીં તે એકદમ ગુસ્સામાં દાંત ચાવતો રાણી તરફ ધસ્યો અને ચાકનોજ હતો કે તેને બીંત સાથે દાખી દે પણ એકદમ એકરે પાછળથી આવા તેને પકડી લીધો અને કહ્યું

“રાજા સાહેબ ગુસ્સો ઠંડો રાખો.”

પદ્મણી-(ગભરાઈને) સારૂ થયું તમે આવી ગયા.

નવાખ-પણ થયું શું ?

પદ્મણી-કંઈ નહીં ખાલી બેચાર સરાસો પુછ્યા અને તે એકદમ જગડી ગયા.

નવાખ-પેલા રૂપીઆની ધાંધલ હશે હો.....

એમ કહી જોકરે અગીયાર લાખનું અંકત પદ્મણીને આપતા કહ્યું “લો આ તેજ સીંદને આપી દેજો અને ઝગડો પતાવો.

પદ્મણી-(મનમાં કરતા) નવાખ સાહેબ તમે શું કરવા આપો છો ? તેજ સીંદને આવા ૧૧ લાખની પરવા નથી. તે આના કરતા હજુ પણ ડગલ આપી શકે એમ છે તેણે આ રૂપીઆ માટે મને પુછ્યુંજે નથી.

વિહારી-(કટાક્ષમાં) પુછશે કેમ ? તે તો રાજા સાહેબને ?

પદ્મણી-અલબત્ત તેઓ રાજાજ છે તમારા જવા નીચ અને દગાખોર નથી.

અમ હવે તો વિહારી વિકળસીંહ માફક પદ્મણી તરફ વધ્યો અને વધુ કાંઈ નહીં તો એકાદ મુકડો એટલી જોરથી પદ્મણીને મારી

દેતે કે તે બેભાન થઈ જમીન પર પડત પથ્થ્ર જોઈને એટલી ઉસ્તાદીથી વચમાં ફેરવે કે રાજા તેને અચાનક ઉલ્ટો ચતોપટ જઈ પડે તરત જોઈને તેને ઈચ્છી સમજાવતા કહ્યું.

“રાજા સાહેબ શુરાઓ સ્ત્રી પર કદી હથ કરતા નથી.”

પદમણીના ગુસ્સાનો પાર ન હતો ચોર ઉલ્ટો સાફકારી કરે એ જોઈ તે ક્રોધાવેશમાં બોલી તેને મારી આગળથી લઈ જાઓ.”

જોકર પદમણીના વિચારોને સંમત થયો અને વિહારીને ખીજા કેદખાનામાં મોકલી પોતે રાણી પાસે થોભી ગયો. થોડીવાર પછી પુછ્યું

જોકર-મોયો રાણી સાહેબ હવે શું વિચાર છે?

રાણી-પહેલાં મને એ ખતાવો કે રાજા તેજસીંહ ક્યાં છે?

જોકર-તે તો ખીચારા રાજા વિહારી ચંદ્રના ખૂન બદલ કેદમાં પડ્યા છે.

રાણી-ફરી તેજ વાત? રાજા તો જીવતા છે?? પણ તેમને કેદ શા માટે???

જોકર-જેવી રીતે તમે ધાર્યું હતું કે તેજસીંહે વિહારીને મારી નાખ્યો છે. તેવીજ રીતે પોલીસે એ પણ ધાર્યું:

રાણી-તો હવે તેનો કંઈ છલાજ છે કે નહીં?

જોકર-નમારા હુકમની વાર છે.

રાણી-આપ જેવા દીલસોજ ગૃહસ્થથી હું કંઈપણ છુપાવવા માંગતી નથી. માફ મન હવે તેજસીંહને આફ છે ખરી રીતે તેજ મારો દક્ષતર છે. અમારા લગ્નના માલકરાર થઈ ચુક્યા હતા. પણ વિહારી ચંદ્રની કપટજાળમાં સપડાઈ હું તેને બૂલી ગઈ હતી. હવે હું મારી બૂલ માટે પશ્ચાતાપ કરી તેજસીંહનેજ મારા હૃદયનો માલીક બનાવું છું. જો તે મને કમુશ્ક કરે તો ઠીક, નહિ તો હું મારા તમામ

મુન્હાની તેના ચરણોમાં પડી ક્ષમા ચાહ્યાબાદ મારી આ જીંદગીનું
છેવટ આપીશ.

નવાજ-હેં શું આપવાત કરશે? તમે ખરું કહો છો?

રાણી-હા, હું મારું બોલ પાળીશ.

નવાજ-જસ ત્યારે તો હવે મારું કામ ખલાસ થયું. હું તમને
તમારી જીવન સુધારવા માટે મુઆરકબાદ આપું છું. અને તેજ સીંહને
જો કે મારા માણસેજ વેપ બદલી કેદ કરાવ્યો હતો. પણ હવે હું તેને
છોડાવી લાવું છું.

એટલું કહી જોર બહાર નીકળ્યો. અને પોતાનો વેપ બદલી
એકજ કલાકમાં તેજ સીંહને છોડાવી લાવ્યો. પોલીસના માણસો આ
દેરતમચાં ધનસાનના કામ માટે રજા બરાબર પણ વહેમાયા નહી.
મહાદેવને તો એક માણસને શીશી પુઢાડવી પડેલી. પણ જોરને તે
કશુંયે કરવું પડ્યું નહી. છેવટે તે તેજ સીંહને ભણ સીધા બોંયતામાં
ગયો. પત્નજીએ તેજ સીંહને જોતાંજ કહ્યું :—

“રાજા તેજ સીંહ. હું મારા અપરાધોની હાથ જોડી ક્ષમા ચાહું
છું. જો કે આપણા લગ્ન સંબંધીના કાલકારારો પહેલાથી થઈ ચુક્યા
હતા. પણ મેં મારી જીવન વિહારીને મારા જીવનનો સાથી
બનાવવાનો હશવ કર્યો. જો જોર જેવા દૈવી પુરૂષે મારી દયા
ન ખાંચી હોત તો હું છેવટ સુધી મારી જીવન ન સમજી શકત.
આ મહાપુરૂષે જે આજાકી અને જ અકલમદીથી મારા વિચારો
બદલ્યા છે. તે ખરેખર વખાણવાજોગ છે. જો આપ મને કબુલ કરવા
માંગતા હોત તો પહેલા આ જોર સહેમતો આભાર માનો. અને જો
મને કબુલ કરવામાં કંઈ અડચણ હશે તો મને તમારી પિસ્તોલ આપો
કે જેથી હું મારી આ શરમ ભરી જીંદગીને છેલ્લી સલામ કહું.”

આટલું કહેતાજ પદ્મણી તેજસીંહના ચરણોમાં પડી ગઈ. તેજ-
સીંહે ઉભરાએલા હૃદયે તેને ઉભી કરતા કહ્યું:—

“રાણીસાહેબ હું તમારી અકલ્પમંદીને માન આપું છું. હું
પૂર્વે પણ તમને ચાહતો હતો. અને અત્યારે પણ ચાહુ છું.
જેવી રીતે મહાન જોકરે તમને લાગણી દાખવી છે. તેવી રીતે
મને પણ દાખવી છે. જો કે હું સમજતો હતો કે તે મારી સાથે
દુશ્મની કરે છે. પણ અત્યારેજ મારું અંતર તેની ચાલાકીઓ અને
હોશીઆરીઓ માટે ધન્ય ધન્ય પોકારી રહ્યું છે. તેણે કેવી ચાલા-
કીથી તમને તમારી ભૂજ દર્શાવી મારી તરફ તમારું મન ફેરવ્યું.
જો તે સીધી રીતે તમને મારી ભૂજ ખતાવતે તો તે તમારું મન કદી
કબુલ કરવા તૈયાર ન થતે. હું જોકરને એક ખરા ખદાદુર સમજું છું,
ખદાદુરોના એવાજ કૃત્યો હોય છે તેઓ કદી પોતાનો મતાર્થ સાધતા
નથી અલ્લે હમેશા ખીજઓ અને તે પણ ખાસ કરીને દુઃખીઓ માટેજ
કરે છે. જેવાંકે પ્રેમના માર્ગો હકના માર્ગો અને ધનના માર્ગો
માટેજ તેઓ પોતાના જીવ પર રમે છે. જો શુરવિર નરે મારા પર જે
ઉપકાર કર્યો છે, તેના અલ્લે વાળવા હું નિશ્ચય છું. હું તમારી
આમેજ તેના ચરણોમાં પડી ખરા દીલથી તેના ઉપકાર માનું છું.”

આટલું કહી તેજસીંહ તેના પગોમાં પડ્યો. પણ જોકરે
તેને ઉભા કરતા કહ્યું:—

‘તેજસીંહ તમે જેને ઉપકાર કહો તે. તે મારો અવનસિદ્ધાંત
છે. હું તેને મારી ફરજ સમજું છું. આજે વર્ષોથી હું મુંઝવણમાં
છું પણ ત્રણ થોડાજ શોકો મને જાણે છે.”

“હું” તેણે આગળ કહ્યું, “હું તમને જાણપું છું. તમારી
મુલાકાત ત્યારે થઈ હતી કે જ્યારે રાણી પદ્મણીના પ્રેમે તમને

નિશ્ચય કર્યો હતો. જે કે તમે અમુક માનસીક ભૂલોથી મને દુઃખન સમજતા રહ્યા, હું તમારું આંતરીક જોશ સમજતો હતો. મને ખબર હતી કે પદ્મણીના પ્રેમ ખાતર તમે તમારી ઇજ્જત, આયર, ધન, અને જાગીર સઘળાને તીલાંજલી આપી દીધી છે. છતાં રાણી પદ્મણી પોતાના હૃદયની કમળેરીના કારણે વિહારીયંદ્રનેજ આહતી રહી. હું રાજા વિહારીયંદ્રથી વાગેફ હતો. તે વૈભવવિલાસી, તેમજ મોજમજાહનો પુત્રારી હતો જેથી, મને ચોક્કસ ખાતરી હતી, કે એક તો રાણી પદ્મણી તેની સાથે લગ્ન ગાંડથી બંધાયા પછી, આખી ઉમર માટે પરતાવો કરતી રહેશે. બીજી તરફ તમે પણ આપકાત કરી લેશો. જેથી હું આ મામલા વચ્ચે પડ્યો.”

તેજસીંહ અને પદ્મણી લાગણી ભરી નજરથી તેની વાતો સાંભળી રહ્યા હતા. તેણે આગળ જણાવ્યું.

“જે કે હું તેજસીંહ ખાતર વિહારીયંદ્રનું ખુન કરી શકતો હતો. પણ ત્યાં પદ્મણી તેનાં પ્રેમમાં કંઈનું કંઈ કરી નાખી અને અહીં તેના ખુનનો આરોપ તેજસીંહ પર આવી જવાનો ભય હતો. તેમજ પદ્મણી પોતે પણ તેના પર “ઇર્ષ્યાથી” ખુન કર્યાનો શક જાહેર કરત. મને જે જીવ બચાવવા હતા જેથી મેં ખાતરી યુક્તિ અને ચાલખાજીઓથીજ વિહારીના વિલાસ વૈભવોનો અંત આણ્યો. જે કે મારા દરેક પગલાં આશ્ચર્યકારક હતા પણ તે દરેકમાં મનુષ્યોની અંતર લાગણીઓ કેવી હોય છે. તે જાણવાની ખાસ કામજી ગળી હતી. તે તમામ શીલસુરીનું વર્ણન કરવા મારી પાસે વખત નથી. ખસ હું એટલું જાણીને ખુશ થયો કે રાણી ખરા અને ખોટા પ્રેમને પારખી શકી. અને તમે જાને એક જાતના અનુભવી અને ઠરેલ જાની ગયા. હવે મારું કામ પુરું થયું ફક્ત

એક સલાહ બાકી છે અને તે એકે તમે બન્ને બહોલી તમારા વતને પાછા ફરો અને ત્યાં જ્યાં તમારી જાંઘીનાં દીવસો સંપૂર્ણ સુખ ચેતનાં વ્યતિત કરો.

વિહારીયંદ્રને તેની સગા મળી ચુકી છે એટલે તેને પણ છોડી દેવામાં આવશે. હું પણ આજે રાત્રે થોડાક વર્ષો માટે મુંબઈ છોડી જઈ છું, કારણ કે કાલ સુધી મારા મકાન પર પોલિસોની ઘાડ આવશે. કેમકે અનેક આરોપો મારા પર લાગુ પડી ચુક્યા છે.”

આ બપોળે રાજા તેજસીંહ અને રાણી પદ્મણીના હૃદય પર એવી છાપ પાડી દીધી, કે તેઓની આંખમાં તેની જુદાં માટે અશ્રુ ભરાઈ આવ્યાં,

થોડીકવાર સુધી અવીજ સુપનીડી પ્રસરી રહ્યા બાદ જોકે તેઓને પોતાના ખંડમાં લઈ જઈ ચાલ પાછી કરાવ્યા, સઘળા ડાંખતા હૃદયે છુટા પડ્યા- રાજા અને રાણી જોકરનાં મોટરમાં બેસી પોતાના રથને ગયા.

રાજા વિહારીયંદ્રને છોડી દેવામાં આવ્યો.

સવાર થતાં, મુંબઈમાં ન નવાળ મુન્નિસદ્દાલી દત્તા કે ન જોકર.

અમરસીંહ અને પોલિસોને હેવટ માત્રમ પડ્યું કે આ સઘળા પરાક્રમ મહાન હુડાર એમ. ડી. જોકરના હતા. અને નવાળ મુન્નિસદ્દાલીના વેપમાં તે જોકરજ હતો. અને તેનાજ પ્રતાપે આ બધા આશ્ચર્યજનક બનાવો બનવા પામ્યા હતા.

